

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

OGUZHAN

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Journal of Social Sciences

CİLT-VOLUME : 1 / SAYI-ISSUE : 1 / HAZİRAN-JUNE 2019

**2019
BURDUR**

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Adına Sahibi

Prof. Dr. Adem KORKMAZ

Rektör

Editör

Doç. Dr. Osman AKIN

Editör Yardımcıları

Dr. Öğr. Üyesi Şevket İRTEM

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Ali UYSAL

Öğr. Gör. Behiç ÇETİN

Sekreteryaya

Öğr. Gör. Behiç ÇETİN

Öğr. Gör. Taner FİLİZ

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Adem KORKMAZ

Prof. Dr. Durmuş ACAR

Doç. Dr. Osman AKIN

Doç. Dr. Osman Kürşat ONAT

Danışma Kurulu/ Bilim Kurulu

Prof. Dr. Adem KORKMAZ
(Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Adnan DÖNMEZ
(Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Başak ATAMAN
(Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA
(Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Berrin ONARAN
(Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Birgül KUTLU BAYRAKTAR
(Boğaziçi Üniversitesi)

Prof. Dr. Can Deniz KÖKSAL
(Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Cemal ZEHİR
(Yıldız Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Durmuş ACAR
(Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan GAVCAR
(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Prof. Dr. Erkan POYRAZ
(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Prof. Dr. Erman COŞKUN
(Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Ferda Erdem
(Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatma Neval GENÇ
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Prof. Dr. Feriştah SÖNMEZ
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU (Pamukkale
Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan DAĞ
(Kadir Has Üniversitesi)

Prof. Dr. Hayrettin USUL
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Prof. Dr. Himmet KARADAL
(Aksaray Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim Atilla ACAR
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmail BEKÇİ
(Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Lütfihak ALPKAN
(İstanbul Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet KARACA
(Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet KARAGÜL
(Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat KAYALAR
(Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Prof. Dr. Muazzez BABACAN
(Boğaziçi Üniversitesi)

Prof. Dr. Nejat BASIM
(Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Nezihe Figen ERSOY
(Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Nilüfer KOÇAK
(Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Nuri ÖMÜRBEK
(Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Oya ERDİL
(Gebze Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman BAYRI
(Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Ramazan ERDEM
(Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Selahattin KARABINAR
(İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman UYAR
(Alanya Alaattin Keykubat Üniversitesi)

Prof. Dr. Süleyman YÜKÇÜ
(Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Umut AVCI
(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Prof. Dr. Vedat EKERGİL
(Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Yusuf KADERLİ
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Prof. Dr. Yücel BOZDAĞLIOĞLU
(Adnan Menderes Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Zihni TUNCA
(Süleyman Demirel Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

ARAŞTIRMA MAKALELERİ

- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN KEŞMİR SORUNUNA MÜDAHALESİ: REALİZM/LİBERALİZM
TARTIŞMASI 1-17
Onur YILDIZ
- MUHASEBE EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERDE YEŞİLİ KORUMA BİLİNCİNİN YEŞİL MUHASEBE
ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI 18-35
Ali APALI, Özge ACUN
- TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI'NIN 2016 ENTEGRE RAPORU ÜZERİNE BİR ANALİZ 37-57
Naciye ALEVOK İZCİ
- ULAŞTIRMA SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR YAKLAŞIM 58-64
Ceren ORAL, Elçin KIPKIP

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER'İN KEŞMİR SORUNUNA MÜDAHALESİ: REALİZM/LİBERALİZM TARTIŞMASI

Onur YILDIZ¹

ÖZ: Hindistan ve Pakistan arasında bir bölge olan Keşmir 1947'den bu yana iki devlet arasında önemli bir sorun olarak varlığını korumuştur. Keşmir sorununun sadece iki devleti ilgilendiren bir sorun olmadığı, BM'nin sorunun çözümüne yönelik çabaları sırasında SSCB, ABD ve Çin'in de soruna müdahil olmasıyla kanıtlanmıştır. Hindistan-Pakistan çatışmasına neden olmuş olan bu soruna BM müdahil olup kimi zaman kısa süreli sakinlik sağladıysa da kalıcı bir çözüm bulamamıştır. İki devlet de bu bölge üzerindeki anlaşmazlıklarında taviz vermemiştir. BM'nin bu sorunu çözme konusundaki başarısızlığının somut nedenleri olmakla birlikte bu nedenler teorik temellerle incelenebilecek bir alan dahilindedir. Bu çalışmada Keşmir sorununun tarihsel süreci göz önünde bulundurularak BM'nin soruna çözüm arayışlarının sonucu üzerinden, liberalist ve realist bakış açılarının karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Sonuç olarak, bu incelemeler kapsamında Keşmir sorununu uluslararası sistemi çatışmacı temellere dayandıran realizmin, uluslararası sistemde karşılıklı bağımlılık gibi olguların çatışmanın şiddetlenmesini engelleyeceği görüşüne sahip olan ve devlet haricindeki aktörlerin etkili olacağını savunan liberalizme göre daha açıklayıcı olduğu ortaya çıkmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Keşmir Sorunu, Hindistan-Pakistan Çatışması, BM Müdahalesi, Realizm, Liberalizm.

THE UNITED NATIONS INTERVENTION IN THE KASHMIR ISSUE: REALISM/LIBERALISM DEBATE

ABSTRACT: Kashmir, as being a region between India and Pakistan, has protected its existence as an important issue from 1947 up to now between the two countries. It has been proven that Kashmir issue is not a problem between just two states, with intervention of the USSR, the USA and China in the issue as well, during the UN's attempts to solve the issue. Although the UN interfered in that problem which has caused India-Pakistan conflict, it ensured tranquility for short term but it hasn't been able to find a permanent solution. Both states haven't made concessions to their disputes over that region. As well as there are concrete reasons of the UN's failure at solving that problem, these reasons are inside of a field which can be examined with theoretical bases. Along with that study, comparative analysis of liberalist and realist aspects has been carried out through the result of the UN's solution seekings for Kashmir issue, by taking the historical process of the issue into consideration. Consequently, within the scope of these examinations it has been found out that realism which bases international system on conflict bases is more explanatory than liberalism, which has the view that the facts as interdependence in international system prevent exacerbation of conflict and upholds that actors other than state are effective.

KEYWORDS: Kashmir Issue, India-Pakistan Conflict, the UN Intervention, Realism, Liberalism.

¹ YL Öğrenci, onur.yildiz@ogr.sakarya.edu.tr

1. GİRİŞ

Hindistan ve Pakistan'ın, üzerindeki hak iddiaları sonucundaki anlaşmazlıklarında taviz vermedikleri bir bölge olan Keşmir'in konumu bu iki ülke arasındadır. Birleşmiş Milletler, Hindistan ve Pakistan arasında yıllar boyunca devam etmiş olan çatışmaların sebebi olan Keşmir sorunu sonlandırmak adına bu soruna müdahale etmiştir. Liberalist görüşün öne sürdüğü üzere uluslararası örgütler, devletlerin anlaşmazlıklarında ve sorunlarının çözümünde belirleyici olur mu yoksa realist görüşün öne sürdüğü üzere bahsi geçen anlaşmazlıklar ve sorunların ortadan kaldırılmasında uluslararası örgütler ve karşılıklı bağımlılıktan ziyade devletlerin çıkarları mı belirleyicidir? Başka bir ifadeyle BM müdahalesi Keşmir sorununu nihai çözümünde etkili olmuş mudur? Bu sorunun cevabı, Hindistan'ın SSCB'yi de arkasına alarak BM tarafından plebisitin uygun görülmesi olmasına rağmen plebisit uygulanmasını engellemiş olması ve Pakistan ile Hindistan arasındaki çatışmaların BM müdahalesine rağmen kesilmemesi nedeniyle "hayır" olacaktır. BM'nin bu sorunu çözme konusundaki başarısızlığının somut nedenleri olmakla birlikte bu nedenler teorik temellerle incelenebilecek bir alan dahilindedir. Bu noktada Keşmir sorununu, uluslararası sistemde karşılıklı bağımlılık gibi olguların çatışmanın şiddetlenmesini engelleyeceği görüşünü ve devlet haricindeki aktörlerin de etkili olacağını savunan liberalizmin mi, uluslararası sistemi çatışmacı temellere dayandıran realizmin mi daha açıklayıcı olduğu belirlenecektir.

1. bölümde Keşmir sorununun, bu bölgenin sorunlaşmadan önceki konumuna değinilerek tarihsel gelişimi ve bir sorun haline gelişi, BM'nin soruna müdahil olmasına kadar incelenecektir.

2. bölümde BM'nin Keşmir sorununa müdahil olması, BM'nin getirdiği çözüm önerilerine karşı Hindistan ve Pakistan'ın tutumu, Hindistan ve Pakistan'ın tutumu çerçevesinde diğer devletlerin uluslararası politikada güç dengesini gözeterek sergiledikleri davranışlar ve BM'nin sorunu çözememesinin nedenleri üzerinde durulacaktır.

3. bölümde Keşmir sorununa BM müdahalesi liberalist ve realist bakış açısı temelinde incelenecek ve bu teorilerin tartışma noktaları Keşmir sorunu üzerinden irdelenecek ve analiz edilecektir. Bu bağlamda iki teorinin çatışma noktalarındaki odak noktaları çatışmacılık, aktör, karar alma ve politika olarak belirlenmiştir. Belirtilen çatışma noktalarına iki teori farklı açıklamalar sunmaktadır.

2. KEŞMİR SORUNUNUN TARİHÇESİ

Konumu Hindistan, Pakistan ve Çin'in Tibet bölgesi arasında olan Keşmir'in tam ismi Cammu ve Keşmir'dir (Eryüksel, 2017, s. 49). Pakistan ve Hindistan'ın oluşturduğu topraklar, 18. yüzyıldan bu yana İngiltere'nin sömürsü altındaydı. Bu bölgeyi İngiltere Fransa'dan, 1756-1763 seneleri arasında yapılmış olan Yedi Yıl Savaşları sonucunda gerçekleşmiş olan 1763 yılındaki Paris Barışı ile almıştır. 18. Yüzyıldan itibaren İngiltere'nin Hindistan üzerindeki sömürgeci anlayışla gerçekleşmekte olan yönetimi

altında kalmak istemeyen ve özgür bir hayata kavuşmak isteyen yerli halk, İngiliz yönetimine yönelik mücadeleler başlatmıştır (Armaoğlu, 2010, s. 793). Hindistan'ın İngiltere otoritesi altından çıkıp bağımsız bir ülke olarak ortaya çıkmasından sonra, Keşmir'in sorunlu bir bölge olarak şekillenmesi gerçekleşmiştir. Hindistan ve Pakistan'ın birbirleriyle olan tarihi ilişkileri ve Hindistan'ın İngiltere'den bölünme süreci Keşmir sorununun nedenlerini oluşturmuştur. Keşmir sorununun temelinde yatan diğer bileşenler de bölgede mevcut olan din, sınıf ve dil farklılıklarıdır (Gupta, 1967, s. 1).

Pakistan'ın kuzeyinde bulunan Keşmir, 82 mil kare büyüklükte alana sahip bir bölgedir. Toprak yapısı ve iklimi, pirinç ve buğday yetiştirmeye uygun niteliklere sahiptir (Armaoğlu, 2010, s. 794). Bölgenin komşuları, güney batısında Pakistan, güney doğusunda ve güneyinde Hindistan, kuzey batısında Afganistan, kuzeyinde ve doğusunda Çin'dir. İngiliz hakimiyetinde bulunan Hindistan'da sayısı 570 kadar olan prenslikler, bu ülkede egemendi fakat kraliyet ile bağımlılık ilişkisi altında hareket etmekteydi. Bu prensliklerin liderleri mihrace ismi ile ifade edilmekteydi (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 128). Sih Mihracesi olan Ranjit Singh, 14. yüzyılda İslam'ın Keşmirde yayılmasından sonra bölgede meydana gelen Müslüman egemenliğini 1819'da bitirmiştir. Bölgede İngiliz egemenliği, İngilizler'in Sihlerle yaptıkları savaştan galip çıkmaları sonucunda 1846'da başlamıştır. Bunun üzerine İngilizler, Keşmir'in idaresini Hintli bir mihrace olan Gulab Sing'e vermiştir. Bu şekilde Müslümanların çoğunlukla yaşadığı bu bölgeyi Hindu'lar yönetmiştir. Baskıcı Gulab Sing'e karşı halk tarafından başlayan protestolar sonucunda çatışmalar meydana gelmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 15 Ağustos 1947'de Hindistan Bağımsızlık Andlaşması'yla İngilterenin bölgeden çekilmesi sonucunda Müslümanlar'ın fazla olduğu yerlerin Pakistan'a, Hindular'ın fazla olduğu yerlerin Hindistan'a katılmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte, yöneticileri Müslüman, halkı çoğunlukla Hindu olan Gujarat ve Haydarabat'ın yanı sıra halkı çoğunlukla Müslüman, yöneticileri Hindu olan Cammu-Keşmir de 1947'de Hindistan'a bağlanmıştır. Pakistanla birleşmek isteyen halkın çoğunluğuna karşı Sih-Hindu saldırılarının gerçekleşmesi sonucunda Müslümanlar, idareye karşı Mirpur ve Punç'ta isyan etmişlerdir. Bunun üzerine Azad Keşmir İslam Cumhuriyeti 1947'de Pakistanlı gruplar ve Keşmirli Müslümanların iş birliğiyle kurulmuştur (Erdal, 2018, ss. 87-88).

Cammu ve Keşmir Pakistan tarafından Hindistan'ın işgal ettiği bir bölge olarak, Azad Keşmir de Hindistan tarafından Pakistan'ın işgal ettiği bir bölge olarak ifade edilmekteydi. Azad Keşmir ordusu ile mihracenin Sih ve Hindular'dan meydana gelen birlikleri arasındaki çatışmalara Pakistan'dan Pathan kabileleri de 1947 yılının Ekim ayında Pakistan lehine dahil olmuştur. Mihracenin Srinagar'dan Cammu'ya kaçması üzerine Hindistan Srinagar'a Hindular'ı korumayı ve mihracenin yardım isteğini gerekçe göstererek asker sevkıyatı yapmıştır (Eryüksel, 2017, s. 52). Mihrace'nin, Keşmir'in Hindistan tarafından ilhakını onayladığını açıklaması üzerine Hindistan ve kendi aleyhine bir durum gerçekleşen Pakistan arasında 1948 senesinde savaş çıkmıştır. BM'nin, ihtilafı çözmek adına arabuluculuk görevini üzerine alması ve uygulaması üzerine Keşmir'de halkın mevcut anlaşmazlık hakkında halkın oyuna

başvurulup plebisit yapılması, bu plebisit sonucuna göre karar verilmesi şartıyla ateşkes koşulları devreye sokulmuştur. Bahsi geçen çatışmanın sonucunda Hindistan, Keşmir'in büyük bir alanına sahip olmuştur ve Pakistan bu bölgenin ancak küçük bir alanına sahip olabilmıştır. Bu nedenle Hindistan, müslüman çoğunluğun plebisit sonucunda Hindistan'dan ayrılmaya yönelik oy kullanıp Pakistan'a katılmak isteyeceği belirgin olduğu için o zamana kadar sahip olduğu ve hakimiyetini sürdürdüğü Keşmir bölgesinde yapılacak olan bir plebisite uzak durmuştur. Pakistan ve Hindistan'ın birbirleriyle olan ilişkilerinin başlıca sorunu olan Keşmir üzerindeki anlaşmazlık, çözülememesi durumunda iki ülke arasındaki olumsuz rolüne sahip kalacaktır (Armaoğlu, 2010, ss. 794-795). Nitekim sorun güncelliğini halen korumaktadır. 14 Şubat 2019'da meydana gelen intihar saldırısı sonucunda 45 Hintli askerin ölmesi ve sonrasında Hindistan'ın Ceş-i Muhammed isimli Pakistan taraftarı grubun eğitim kampını bombaladığını deklare etmesiyle iki ülke arasında tırmanma meydana gelmiştir. Pakistan, hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle 2 Hint uçağını düşürmüştü ve devamında bombalı eylemler meydana gelmiştir (CNN TÜRK, 2019). Bu noktada Keşmir Sorunu'nun Hindistan-Pakistan çatışmasının temel nedeni olarak etkin rolüne devam ettiği söylenebilir.

Hindu yönetici, Hindistan'ın Keşmir'e sahip olmasına yönelik kararnameyi, halkın görüşlerini ve onayını almadan onaylamıştır. Bunun sonucunda Keşmir'deki Müslüman halkı Hindistan yönetimine ve hakimiyetine yönelik olarak haklarını savunmak için şiddetli bir direniş hareketi başlatmıştır. Bu direniş sonucunda gerçekleşen Çatışma sonucunda Hindistan ve Pakistan arasında savaş başlama ihtimali artmaya başlamıştı. Bu ihtimalin yıkıcı etki yaratma tehlikesi üzerine Hindistan, Keşmir Sorunu'nu 1 Ocak 1948 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'ne götürmüştür (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129). Bu noktada BM'nin Keşmir sorununa müdahil olarak çözüm arayışlarında bulunma sürecini ve bu arayışların soruna yansımalarını incelemek isabetli olacaktır.

3. BM'NİN KEŞMİR SORUNUNA ÇÖZÜM BULMA ÇABALARI

Keşmir sorunu Hindistan ve Pakistan arasında 1947-1948, 1965 ve 1971 senelerinde üç önemli çatışmanın meydana gelmesine yol açmıştır (Erdal, 2018, s. 90). Pakistan Keşmir'in Hindistan'a bağlanmasını hile ve şiddetin bir sonucu olarak görüp kabul etmemekle birlikte Hindistan'la sorunun çözümü için müzakere yapmaya çalışmıştır. Pakistan Valisi 1 Kasım 1947'de iki tarafın valilerinin kontrolünde bölgede bir plebisit uygulanmasını teklif etmiştir. Bunu kabul etmeyen Hindistan, Ocak 1948'de Pakistan'ı suçlayarak Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur (Pakistan Sefareti Basın Ataşeliği, 1952, ss. 16-17). Hindistan Güvenlik Konseyi'nden Pakistan'ın saldırgan tutumunu sona erdirmesini istemiştir. Hindistan, 3 yıllık bir uluslararası organizasyon on BM üzerinde etkin rol oynayabileceğini düşünmekteydi (Bamzai, 1966, s. 144). 21 Nisan 1948 tarihli 47 sayılı kararıyla BM Güvenlik Konseyi, Keşmir'e yerleşmemiş olan, Hindistan ve Pakistan tarafından bölgeye gönderilmiş olan bireylerin geldikleri ülkeye geri gönderilmesini tavsiye etmiştir. Buna ek olarak Güvenlik Konseyi, Keşmir'in

gelecekteki durumuna yönelik halk oylaması yapılmasını, yani plebisit uygulanmasını ve taraflar arasında ateşkesin sağlanmasını tavsiye etmiştir. Güvenlik Konseyi bölgede istikrar sağlamak adına bir komisyon kurmuş, bu komisyonu 1948 yılının Temmuz ayında bölgeye gerekli uygulamaları yapmak üzere bölgeye göndermiştir. Hindistan ve Pakistan arasında 1949 yılının Ocak ayında Güvenlik Konseyi'nin faaliyetleri sonucunda bir ateşkes uygulanabilmiştir. Çatışmasızlık ortamını denetlemek adına, Birleşmiş Milletler Hindistan ve Pakistan Askeri Gözlem Grubu (UNMOGIP), 1949'dan beri bölgesel savaşın oluşmasını önlemek amacıyla Keşmir'de görev yapmaktadır (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129).

Güvenlik Konseyi 6 Şubat 1948'de taraflara yabancı askerlerin bölgeden çekilmesini, tarafsız idare kurulmasını ve Cammu-Keşmir Prensipliği'nin hangi tarafa katılacağını belirlemek üzere BM gözetiminde plebisit uygulanmasını önermiştir. Tartışmalar tekrar meydana gelince 21 Nisan 1948'de Güvenlik Konseyi askerlerin ve çatışan grupların bölgeden çekilmesi, Pakistan'a katılmak taraftarı ve karşıtı olanlardan birleşik bir hükümet oluşturulması, BM gözetiminde plebisit uygulanması kararına varmıştır. Güvenlik konseyinin müzakereleri sırasında Hindistan bölgedeki askeri güçlerini kullanmaya devam etmekteydi (Pakistan Sefareti Basın Ateşeliği, 1952, ss. 17-18). Tarafların Keşmir'deki askerlerini, plebisit sürecinde geri çekmeleri için bahsi geçen komisyonun sarf ettiği çabaların olumlu ve sağlıklı bir sonucu olamamıştır. Güvenlik Konseyi, komisyonun istikrarsız durumu kendisine bildirmesi üzerine Hindistan'a ve Pakistan'a belirlenmiş bulunan ateşkes hattının gerekliliklerine uygun davranmaları konusunda çağrıda bulunmuştur. Konseyin bu çağrısı için gerekli gördüğü uygulama tarafların, çözüm tavsiyelerinin ve plebisitin sağlıklı olarak uygulanması için görevlendirilen özel temsilci ile anlaşmalarıydı fakat Güvenlik Konseyi'nin çağrısı kararlaştırılmış olan plebisitin uygulanması için yeterli olamamıştır (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129).

ABD'nin Güneydoğu Asya için uygulamış olduğu, 1950'lerdeki uluslararası konjonktürde geçerli olan çevreleme politikası, Keşmir sorunu nedeniyle meydana gelen çatışmaların küresel sıfatını edinmesine sebep olmuştur. Böylece meydana gelen uluslararası politika uygulama sürecince Pakistan, Hindistan'a karşı ABD yanında yer almaya yönelik hamleler yapmaya yönelmiştir. Bu doğrultuda Pakistan, 1955 yılında Bağdat Paketi'ne, 1954 yılında ise SEATO'ya üye olmuştur. Pakistan ek olarak Hindistan'a karşı ABD ile ikili savunma antlaşmaları imzalamıştır. Sorunun global bir boyut kazandığı uluslararası ortamda SSCB, ABD'nin hamlelerine bölge üzerinde karşılık verme ihtiyacına gerek duymuştur. SSCB'nin hamlesi, ABD'nin Pakistan'ı desteklemesine karşılık olarak, Hindistan'ı destekleyerek durumu kendi yararına uygun hale getirmeye yönelik uygulamalarda bulunmak olacaktır. Keşmir sorununa yönelik olarak SSCB tarafsız bir tavır sergilemişti fakat ABD ile Pakistan'ın iş birliği üzerine, BM bünyesindeki görüşmelerde SSCB, plebisite karşı olduğunu ifade ederek Hindistan'ı desteklediğini net bir şekilde göstermiştir. Bu doğrultuda SSCB, BM'deki veto hakkını Hindistan taraftarı olmasına yönelik bir güç olarak kullanmış, Hindistan aleyhine kabul edilebilecek kararları veto ederek

engellemiştir (Alaca, 2012). Sovyetler Birliği ile de bazı haritalarca sınırı olduğu gösterilmiş olan Cammu ve Keşmir'in tarih boyunca Rusya için kıymeti fazla, bunun yanında komünist strateji için de öneme sahip olmuştur (Ataöv, 1960, s. 210). Keşmir sorununun çözümünde BM'in girişimi yeterli sonuca ulaşamamıştır. Sovyetler Birliği BM Güvenlik Konseyinin daimî üyesi olduğu için veto yetkisine sahipti. Bu itibarla, BM tarafından alınmış ve yaptırım gerektiren kararları engelleme seçeneği elindeydi. Sovyetler Birliği bu gücünü Keşmir sorunu özelinde Hindistan'ı desteklemek için kullanmış, yaptırım kararlarının önüne geçmiştir (Erdal, 2018, s. 101). Bu noktada SSCB ile ABD arasındaki güç mücadelesinin bu bölgeye yansımaları belirleyici olmuştur. "1955 Eylül'ünde Pakistan'ın Bağdat Paktına üye olmasıyla, Hindistan ile Pakistan'ın yolları iyice ayrılıyordu. Bu gelişmeden sonra Sovyetler gerek Keşmir meselesinde gerek Pakistan'la olan diğer çeşit anlaşmazlıklarda daima Hindistan'ı destekleyeceklerdir" (Armaoğlu, 2010, s. 795).

Hindistan, Cammu-Keşmir'i ilhak ettiğini alenen, 1957'de uluslararası kamuoyuna bildirmiştir (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129). Çin, 1962'de Hindistan'la çatışarak Aksai Çin bölgesini ele geçirmiş ve buranın Tibet özerk bölgesinin uzantısı olduğunu iddia etmiştir. Bu şekilde Keşmir sorununun bir tarafı da Çin olmuştur (Erdal, 2018, s. 90). Hindistan ve Pakistan halkı, Hindularla Müslümanların 1963 sonlarına doğru tekrar şiddetli bir şekilde çatışmaya başlamalarına ciddi bir şekilde tepki göstermiş, iki ülke içerisinde de kamuoyu tepkileri yer bulmuştur (Armaoğlu, 2010, s. 796). Bununla birlikte, Sovyetler Birliği'nin baskıları neticesinde Pakistan'ın BM Güvenlik Konseyi'ne 1962 ve 1963'te başvurması bir çözüm kararının alınması gerçekleşmemiştir. Ayrıca Hindistan Keşmir'i kendisinin bir parçası olarak duyurmuş, Keşmir'in kendisinden ayrılamayacağını ilan etmiştir (Erdal, 2018, s. 102). 1965 yılının Ağustos-Eylül aylarında çatışmaların durmaması üzerine Hindistan ve Pakistan arasında tekrar savaş meydana gelmiştir (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 129).

1965 senesinde Pakistan Keşmir'in Hindistan'daki kısmı olan Kutch'a geçmiştir. Bu nedenle iki devletin taraftarları ikinci kez kapsamlı şekilde çatışmışlardır. BM olaya müdahale etmiş ve ateşkes ilan edilmiştir. Bunun üzerine taraflar arasında 10 Ocak 1966'da Taşkent antlaşması, Özbekistan'ın aynı isimli başkentinde imzalanmıştır. Bu itibarla, Keşmir sorununun müzakerelerle çözülmesi kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte Hindistan, müzakereyle çözüme yönelik hamleler yapmamıştır (Erdal, 2018, s. 91). Bahsi geçen antlaşmaya göre, çatışmaların başlangıç tarihi olan 5 Ağustos 1965 tarihi önceki konuşlanmalar Hindistan ve Pakistan kuvvetleri için tekrar geçerli olacaktır. Buna ek olarak, her iki tarafın da ihtilafları barışçıl yollarla çözmeye yönelik hamleler yapmaları, çatışmaya yönelik hamlelerde bulunmamaları geçerli hale gelecekti. Tarafların dikkat etmesi gereken diğer önemli hususlar da karşı tarafın iç işlerine karışmamaya yönelik davranmamaları ve aleyhine propaganda faaliyetleri yürütmemeleriydi. İlaveten, kültürel, ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi konusunda taraflar, yapıcı davranacak ve barış koşullarının oluşmasına yönelik davranacaktı (Armaoğlu, 2010, s. 798). Bu kararların ve amaçların yerine getirilmesine yönelik amaçlar için 1965 Eylül ayı ile 1966 Mart

ayı arasında Hindistan-Pakistan Gözlem Heyeti (UNIPOM), iki ülkenin ateşkes uygulamasını denetlemek adına tarafların ülke sınırında faaliyette bulunmuştur (United Nations, 2019).

Keşmir'de Hindistan ve Pakistan arasında 1971 yılında şiddetli çatışmalar yaşanması üzerine çözüme yönelik adımlar atılmamış, üstelik Hindistan'ın üstünlüğünün perçinlendiği bir ortam oluşmuştur. Bu nedenle Pakistan'ın ve Hindistan'dan ayrılma taraftarı olan Keşmirli milliyetçilerin çözüme yönelik hamle yapma kabiliyetleri azalmıştır. 1971'deki çatışma sonucunda Hindistan ve Pakistan arasında 1972 yılında Simla Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma sonucunda Keşmir'de Sınır Kontrol Hattı oluşturulması gerçekleşmiş ve bu hattın ateşkesi sağlaması yönünde karar alınmıştır. 1998 yılından sonra Keşmir üzerindeki hakimiyetlerini, bölgesel hakimiyet için arttırmak adına Pakistan ve Hindistan nükleer silahlanma yarışına girmiş ve silahlanma bu ülkelerin öncül amaçları olmuştur. 1999 yılında iki taraf tekrar savaş eşğine gelmiştir. Hindistan Keşmir'deki militanlara yönelik saldırı başlatmış, fakat nükleer silahlanma topyekûn bir savaşın oluşmasının önüne geçmiştir (Alaca, 2012). Hem Hindistan hem de Pakistan, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nın bir tarafı haline gelmemişlerdir. Pakistan ABD ve Çin, Hindistan Rusya ile iyi ilişkiler içerisinde olduğu için tarafların nükleer silahsızlanmalarına yönelik bir engel oluşturulamamaktadır. Nükleer silah kullanımı durumunda, ihtimal dahilinde olan Hindistan ve Pakistan savaşının, savaşın da ötesinde milyonlarca kişinin ölebileceği bir faciaya dönüşebilmesi söz konusudur (Hasgüler ve Uludağ, 2005, ss. 130-131). Böyle bir savaşı ateşleyebilecek bir sorun olan Cammu-Keşmir konusunda BM etkisiz kalmıştır.

BM'nin Soğuk Savaş döneminde Keşmir bölgesi için almış olduğu plebisit yapılması kararı Hindistan tarafından engellenmiştir. Hem BM Genel Kurulu hem de Güvenlik Konseyi Hindistan'ın Keşmir'i ilhak etmesine yönelik engel teşkil edecek uygulamaları yapmakta yeterli olamamış, Keşmir sorunu günümüze kadar devam eden bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür. Farklı sebepler, BM organlarının gerekli adımları atamamasının temelini oluşturabilir. Hindistan, ABD'ye karşı SSCB tarafından BM Güvenlik Konseyi'nde savunulmuş, Hindistan'a yönelik olumsuz karar alınması SSCB tarafından engellenmiştir. Duruma BM Genel Kurulu bağlamında bakıldığında, sorunun, Sosyalist Blok ve Bağlantısız ülkelerin Hindistan'ı savunmak adına Hindistan'a yönelik olumsuz bir kararın taraftarı olmayacaklarından dolayı Genel Kurula taşınmasının gerçekleşmediği gözlemlenmektedir. BM platformlarında, Hindistan'ın da dahil olduğu Üçüncü Dünya Ülkeleri Hindistan'ı korumak adına çifte standartlı bir politika izlemişlerdir. Afrika ve Asya'daki halkların egemenlik ve bağımsızlık haklarının taraftarı olan bu bloktaki, kendi aleyhlerine bir durum söz konusu olduğunda aynı duyarlılığı Keşmir'deki 25 milyon halk için göstermemişlerdir. Keşmir sorununu, Hint tezlerini savunacak şekilde toprak bütünlüğü argümanı ile değerlendirmişlerdir (Hasgüler ve Uludağ, 2005, s. 130). Bu hususta önemli olan nokta, ülkelerin ve blokların doğruyu değerlendirirken mutlak doğruyu değil, kendi doğrularını kendi aleyhlerine göre oluşabilecek bir uluslararası ortamda göz önünde bulundurmalarıdır.

Bu noktada ülkelerin ve blokların Keşmir sorununa yaklaşımlarının, BM müdahalesi çerçevesinde liberalizme mi realizme mi uygun olduğunun tartışılması uygun olacaktır.

4. KEŞMİR SORUNU VE BM'NİN SORUNA MÜDAHALESİ ÜZERİNDEN LIBERALİZM-REALİZM TARTIŞMASI

Realizmi kuramsallaştıran düşünürlerden klasik realistlerin öncülüğünü Hans Morgenthau yapmaktadır. İç ve dış siyaseti birbirinden ayırmayan Morgenthau, temelde yatan meselenin güç mücadelesi olduğunu ileri sürer. Gücün çok boyutlu bir kavram olduğunu ifade eden Morgenthau, bir devletin kazandığı gücün yanında diğer devletlerin de kazandığı gücün niteliğinin önemini vurgular. Diğer önemli klasik realist olan E. H. Carr, gücün siyaset üzerindeki etkisini vurgular. Gücü askeri güç, ekonomik güç ve kanaat üzerinde etkili olma gücü olmak üzere üç kola ayıran Carr; ahlaki olguların ve düşüncelerin de analitik anlamda güç üzerinde etkili olduğunu ifade eder. Neorealist kuram ise klasik realizme, sistem temelindeki politika incelemesinin sadece devlete indirgenen yoruma göre daha kapsamlı olduğu görüşünü katar. Bu kuramın ileri gelen düşünürü Kenneth Waltz, aynı zamanda yapısalcı realizm olarak da adlandırılan bu kuramı uluslararası sistemin birbirini etkileyen birimleri içeren yapısıyla açıklamaktadır. Bu sistem içerisinde tek, iki ve çok kutuplu güç dağılımları görülebilmekte, bu durumun da sistem içerisindeki devletlerin yapısı, sayısı ve durumunun sonucu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sistemle devletlerin dış politikaları arasında dolaylı bir ilişki olduğu görülmektedir. Anarşi olgusu varlığını devam ettirdiği için devlet kendine güvenmenin öncüllüğü nedeniyle gücünü korumayı ve arttırmayı amaçlar, neorealistler bu bağlamda devletin sistem içerisinde gücünü maksimum düzey çıkarmaktansa korumayı hedeflediğini, güç dengesini sağlama yönünde politikalar izlediğini ileri sürer. Hem klasik realizm hem de neorealizm uluslararası ilişkileri savaş ve çatışma temelli inceler ve açıklar (Uzer, 2008, ss. 59-62).

Hans Morgenthau'ya göre, önemli olan hususun devletin geleceği, güvenliği, bağımsızlığı ve bütünlüğü olması üzerine ulusal çıkar ve güç birbiriyle bağlantılıdır. Uluslararası sistemin anarşik yapısında devletlerin varlıklarını sürdürmesi güç kullanımıyla birlikte ulusal çıkarlarını sağlamakla mümkündür. Her ne kadar bazen toplumun taleplerinin karşılanması söz konusu olsa da realist görüşe sahip kesim, dış politika içerisindeki yansımaları söz konusu olduğunda bu taleplerin yerine getirilmesini onaylamamaktadır. Bununla birlikte ulusal çıkarlar içerisinde bulunan zamana göre farklılık gösterebilmektedir. Yine de esas olan kavram ulusal çıkarlar olmaya devam etmekte, bireylerin devlet bünyesinde ona uyum göstermeleri gerekmektedir. Bu hususta ahlaki değerlerin bertaraf edilmesinin yolunun açılması söz konusu olmaktadır. Bu itibarla siyasi konjonktürün ahlaki değerleri uygulamaya yön vermesiyle birlikte bu değerlerin, devletin değerlerine göre belirlenen öznel bir boyuta taşınmaları söz konusu olmaktadır. Liberalizm ise dünya algısını rasyonel vatandaşın üzerine temellendirerek devletin yapısının da rasyonel nitelikler taşıyan bireylerin yönlendirmesiyle cumhuriyetçi bir niteliğe kavuştuğunu ifade eder. Bu niteliği liberal ekonomi ve cumhuriyetçi siyaset

oluşturur. Bu niteliğe sahip devletler, bireyler tarafından cumhuriyetçi anlayışa göre şekillendirilen devletlerle birlikte devlet düzeyinde cumhuriyetçi bir siyasi toplum oluşturur. Bu anlamda devletlerin dış politika uygulamaları ile ekonomi ve siyaset anlamındaki iç yapılarıyla örtüşmektedir. Dolayısıyla toplum menfaatine giden yol, liberal ve cumhuriyetçi devletlerin menfaatlerinin aynı olduğu noktada olanaklı hale gelir. Liberal devletler için kendi çıkarlarından çok ortak çıkarları önemlidir. Bu anlamda ticari düzenlemelerini iş birliği temelinde geliştirerek ulusal çıkarlarına ulaşmayı hedeflerler (Efegil, 2012, s. 43, 44).

Liberalizm uluslararası ilişkileri açıklarken kurumsal liberalizmi ve liberalizmin iç etkenleri açıklayıcılığı anlamında güce sahip olduğuna yönelik ifade edilen liberalizmi kullanır. Kurumsal anlamda liberalizmin öne çıkan düşünürü Robert Keahone'dur. Devletlerin, realist kuramın açıkladığı şekilde birbirleriyle savaş içerisinde olmalarından çok iş birliği içerisinde oldukları görülmektedir. Karşılıklı bağımlılık olgusu devletlerin iş birliği içerisinde olmasının zeminini oluşturur. Uluslararası örgütler devletlerin politikalarını yönlendirir, içinde bulunulan durumu daha belirli hale getirir, korku unsurunun azalmasını sağlar. Bu anlamda iş birliğinin genel hale gelmesi, farklı alanlarda iş birliğinin önünü açar. Değişin boyutlardaki bağımlılıklar devletlerin birbirleriyle çatışma içerisine girme ihtimallerini azaltmaktadır. Uluslararası sistemde aktörlerin ortak kuralları ve karar vermelerini belirleyen normları oluştuğunda uluslararası rejimler meydana gelir ve devletler kararlarını rejimler doğrultusunda alır. Bu anlamda Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nın oluşturduğu rejim, bir devletin bu rejime aykırı davranmasının diğer devletin de bu rejimden çıkmasıyla sonuçlanabileceği ve bu durumda karşılaşılabilecek olan zararın çok taraflı meydana gelmesi söz konusu olduğu için bahsi geçen rejim yapısına uygun özelliğe sahiptir. Kurumsal liberalizme göre devletler rasyonel varlık olarak çıkarlarını en yüksek seviyeye çıkarmaya çalışır fakat bu durumda bile iş birliği, çatışma temelli uluslararası politikaya göre daha baskın halde kendisini gösterir. Bu anlamda uluslararası sistem temelinde iş birliği mevcut hale gelir. Andrew Moravcsik gibi teorisyenler liberalizmin dış politikayı etkilerken devletlerin iç meselelerini inceleyen tarafını da ön plana çıkarır. Bu anlamda bürokrasiler, iş insanları ve lobiler menfaatleri doğrultusunda devletlerinin politikalarını yönlendirmelerinde etkili olurlar. Toplumsal aktörlerin çıkarlarını korumaya yönelik hareket etmesi devletlerin kararlarını belirleyen faktörlerden biri haline gelebilir (Uzer, 2008, s. 71-73).

Liberalizm, çatışma ve iş birliği karışımının uluslararası ilişkileri oluşturduğunu, karşılıklı bağımlılığın çatışmanın şiddetlenmesini engelleyeceğini; realizm, uluslararası ilişkilerin insan doğası gereği çatışmacı olduğunu, anarşinin merkezi otorite eksikliğinden dolayı baskın olduğunu savunur. Liberalizm, aktörün devlet yanında uluslararası örgütler, uluslar aşırı örgütlenmeler ve ulusal baskı grupları da olduğunu; realizm, merkezde devletin olduğunu ve örgütlerin mevcut olsa bile devlete karşı sorumlu olduğunu savunur. Liberalizm, bireylerin amaçlarını serbestçe seçebilmeleri gerektiğini, baskı grupları ve bireylerin karar almada belirleyici olduğunu; realizm, devletlerin rasyonel oldukları için

kendileri adına iyi olanı seçeceklerini ve buna yönelik karar alacaklarını savunur. Liberalizm, uluslararası ilişkilerde politikayı ekonomik ve sosyal sorunların oluşturacağını; realizm, uluslararası politikayı ulusal güvenlik sorunlarının oluşturduğunu savunur. Uluslararası sistemde devletin yanında devlet dışı aktörlerin de etkin olduğunu savunan liberalizm ile uluslararası politikanın merkezine devleti alan ve devletin çıkarının uluslararası politikanın temel belirleyicisi olduğunu savunan realizmi, Hindistan-Pakistan arasındaki en önemli bölgesel sorun olan ve jeopolitik konumu itibariyle uluslararası bir sorun haline gelmiş olan, dolayısıyla uluslararası bir örgüt olan BM'nin müdahalesiyle çözüm aranmış olan Keşmir sorunu üzerinden çatışmacılık, aktör, karar alma ve politika olmak üzere dört odak noktasını göz önünde bulundurarak karşılaştırmak ve tartışma noktalarını analiz etmek uygun olacaktır.

4.1. Tartışmanın Çatışmacılık Odaklı İncelenmesi

Realizme göre uluslararası toplumun anarşik yapısı içerisinde devletlerin amaçları varlıklarını devam ettirmek ve güçlerini muhafaza edip onu arttırmak olduğu için diğer devletlerle güç mücadelesi temelinde sürekli bir çatışma halindedir. Liberalizm ise devletlerin çıkarlarını çatışmacı ortam içerisinde sağlayamayacakları için iş birliği yapmaya yöneleceklerini, bunu yaparken de hükümet dışı aktörlerin ve uluslararası örgütlerin etkin olduğu bir güven ortamı içerisinde ekonomik olarak birbirlerine bağımlı olacaklarını, bu ortamda çatışmacı tutum içerisine girmeyeceklerini açıklar. Liberalizme bir felsefesiye göre farklılıklar hoşgörü çatısı altında birleşir, diğer felsefesiye göre hoşgörünün barış koşulu olarak kullanılmasıyla değişik yaşam şekillerinin bir arada olabildiği bir modus vivendi ortamı ortaya çıkar (Gray, 2000, s. 105). Klasik liberal geleneğe göre ekonomik çıkar politik rekabetin içerisinde kendisini gösterir. Bu anlamda uluslararası entegrasyon, uluslararası örgütlerin kar bağı ile bir güç politikası belirlemesi sonucunda oluşur. İhtilafların çözümünde, ortak yararların etrafında meydana gelmiş olan bir ortam oluşur (Haas, 1964, ss. 34-35). Çatışma çıksa bile, pazarların büyümesiyle meydana gelmiş olan karşılıklı bağımlılık, çatışmaların ciddi boyuta gelmesini engeller. Bunun temelinde yatan mantık, yatırım yapılan ülkeye karşı uygulanacak askeri bir saldırının, yatırım yapanın kendisine de yönelik olduğudur. Keşmir sorununa bakıldığında, karşılıklı ekonomik bağımlılığın barışçıl ilişkileri toplumlar arasında geliştireceği düşüncesi, Hindistan ve Pakistan arasında çatışmaları engelleyici bu tür bir bağımlılığın mevcudiyeti noktasında etkinliğini kaybetmektedir.

Realizme göre, insan doğasından kaynaklanmak üzere uluslararası ilişkilerin çatışmacı bir yapısı vardır (Pease, 2016, s. 7). Morgenthau'ya göre sosyal hukuk insan doğasına hâkim olduğu için politikayı da yönlendirir. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerdeki güç mücadelesinin değişmesi çok küçük bir miktarda mümkündür fakat ortadan kalkması mümkün değildir. Morgenthau'nun realizm olarak adlandırdığı bu düşünceye göre devletlerin güç mücadelesini devam ettirmesi çatışmanın da devamlılığına neden olacaktır (Henderson, 1998, s. 55). Merkezi bir otorite uluslararası ilişkilerde mevcut olmadığı için, Realizme göre devletlerin güvenliklerini sağlama ortamlarında uluslararası ilişkiler anarşik bir yapıya sahiptir (Arı, 2006, s. 167). Uluslararası politikada güç mücadelesi ve iş birliği, anarşi ve hiyerarşi eksenini

kapsamındaki güç mücadelesi bağlamında meydana gelir (Donnelly, 2000, s. 89). Keşmir sorununa baktığımızda karşımıza çatışmacı bir durum ortaya çıkmaktadır. BM'nin olaya müdahale etme isteği ve uygulamaları bu çatışmacı ortamı ortadan kaldırmamıştır. Hindistan ve Pakistan'ın temel çatışma noktası Keşmir'ken SSCB'nin, ABD ve Çin'le aralarındaki temel çatışma noktası bölgesel hakimiyettir.

4.2. Tartışmanın Aktör Odaklı İncelenmesi

Realist ve liberalist kuramların uluslararası politikada temel olarak devletin aktör konumunda olduğunu kabul etse de realistler anarşik sistemden kaynaklanan çatışmacı ortamın varlığını benimserken, liberalistler devletlerin iş birliği içerisinde uluslararası politikalarını ve ilişki düzeylerini belirleyeceğini benimser. Realizme göre devletlerin kimlikleri ve çıkarları, diğer devletlerle ilişkilerini kurma aşamasında öncül olarak belirleyicidir. Bu hususta devletler varlıklarını korumayı ve güçlerini arttırmayı hedefler. Liberalizme göre ise devletlerin çıkarları hedeflenirken hükümet dışı aktörler de devreye girer. Devletlerin zaman ve mekân göz ardı edilerek bağımsız değerlendirilmesi söz konusu değildir. Dış politika belirlenirken devlet içi aktörlerin varlığı ve çıkarların belirlenme sürecindeki etkinliği yadsınamaz. Dış politika sürecinde etkili olan aktörlere hükümet dışı aktörlerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları da örnektir. Hükümet, toplumdaki farklı kesimlerin isteklerini, dış politikalarını belirlerken göz önünde bulundurur (Oğuzlu, 2012, s. 25-26).

Birey, klasik liberal teoriye göre analiz birimini oluşturmaktadır. Bununla birlikte birey, liberal uluslararası ilişkiler teorisine göre analiz birimi olmanın yanında, uluslararası örgütler, uluslar aşırı örgütlenmeler, uluslararası ilişkiler, dış politika, ulusal baskı grupları bağlamında plüralist bir bakış açısıyla, aktör düzeyinde konumlandırılmaktadır (Arı, 2006, s. 367). Liberalizme göre devletlerin yanı sıra uluslararası örgütler de uluslararası ilişkilerde önemi yadsınamayacak derecede önemli ve belirleyici aktörlerdir (Pease, 2016, s. 8). Keşmir sorunu baz alındığında BM'nin, soruna müdahil olmasıyla bir aktör olarak meydana çıktığı gözlenebilir. Bu bağlamda, 1949 yılından itibaren Keşmir'deki ateşkes ortamını denetlemek üzere görev yapan BM Hindistan ve Pakistan Askeri Gözlem Grubu'nun (UNMOGIP), yine 1965 Eylül'ü ile 1966 Kasım'ı arasında iki ülke arasındaki sınırda ateşkes ortamını denetlemek üzere BM bünyesinde oluşturulmuş olan Hindistan-Pakistan Gözlem Heyeti'nin (UNIPOM) faaliyetleri göz önünde bulundurulabilir. Bununla birlikte, aktör olmanın gerekliliği sorun üzerinde belirleyici rol oynamaktır ve BM'nin ilgili faaliyetleri sorunun çözümüne yönelik nihai sonucu oluşturmakta yetersiz kalmıştır.

Realizme göre devlet uluslararası politika düzeyinde kendi bekasını güvende tutmak amacıyla tek sesli bir yapı gösterirken liberalizme göre devlet içerisindeki çıkar grupları, koalisyonlar, toplum ve hükümet dışı aktörler de devletin, dış politikası üzerinde yönlendirici etkiye sahiptir (Oğuzlu, 2012, s. 28-29). Realizm kuramında esas olarak kabul edilen aktör devlettir. Devletlerin rasyonel yapısı onu dünya siyaseti içerisinde var olmayı amaçlamaya, güvenliğini sağlamaya ve dünya hakimiyetini hedeflemeye doğru yönlendirir. Üniter ve rasyonel devletlerin yapıları uluslararası sistemi meydana

getiren temel bileşenlerin onla olmasını sağlar (Uzer, 2008, s. 60). Realizme göre uluslararası örgütler varsa bile uluslararası ilişkilerin merkezinde bulunan devlete karşı sorumluluğa sahiplerdir. Devlet merkezdeki aktör olarak, uluslararası ilişkilerde karar almanın asıl birimidir (Pease, 2016, s. 7). Uluslararası ilişkiler kendine yardım sisteminden oluştuğu için, devletler tekil aktörler olarak kendilerine bakmak zorundalardır. Zira devletlere bakabilecek başka bir varlık mevcut değildir. Waltz'a göre devletler, kendilerini korumaya çalışan bir yapıya sahiptir. Bu anlamda devletlerin, güvenliklerini sağlamak adına diğer devletleri potansiyel tehdit olarak kabul etmeleri gerekmektedir (Brown ve Ainley, 2007, s. 37). Realist bakış açısına göre uluslararası örgütler ve şirketler, uluslar aşırı örgütlenmeler, insan hakları ve çevre ile ilgili olsalar da aktör olarak kabul edilmezler. Bunun yanında BM veya NATO gibi uluslararası örgütler de devletlerden bağımsız bir yapıları ve egemenlikleri olmadığı için ayrıca aktör olarak benimsenmezler (Arı, 2006, s. 166). Keşmir sorununda devlet merkezli durumun olduğu aşıkardır. Zira BM'nin sorunu çözmek için arabuluculuk yapmasına rağmen Hindistan BM'nin önerdiği plebisitin uygulanmasına SSCB'nin de desteğiyle olanak tanımamıştır. Keşmir sorununun gidişatında asıl belirleyici olan Hindistan ve müttefikleri SSCB, Pakistan ve müttefikleri ABD, Çin'in tutumları olmuştur. Uluslararası örgüt olan BM sadece bu devletlerin bir araya gelmek için kullandıkları bir araç olmaktan başka bir işe yaramamıştır.

4.3. Tartışmanın Karar Alma Odaklı İncelenmesi

Realist kuram uluslararası sistem temelinde devletlerin güç dağılımları ve jeopolitik anlamdaki konumları ön plana çıkarırken liberalist kuram devletin içerisinde mevcut olan faktörlerin önemine dikkat çeker. Realizme göre devletin iç yapısının nasıl işlediğinin, toplum ile devlet arasındaki ilişkinin nasıl ve ne düzeyde olduğu belirleyici bir durum teşkil etmez. Devletler iç yapısal olarak birbirlerinden her ne kadar değişik olsa da uluslararası toplum içerisinde benzer davranışlar sergiler. Bu anlamda kararları ve amaçları belirleyici olan faktör güç kazanımıdır. Anarşik sistem içerisinde güvende olma güdüsüyle gücü elde etmeye yönelik kararlar alınır. Liberalizme göre ise devletlerin iç yapısı ve işleyişi, onların politikalarını anlamlandırmak için belirleyici bir konumdadır. Devletin toplumuyla ve bireyleriyle ilişkisinin boyutu, hükümet dışı aktörleri içerip içermediği, dış politikasını belirlerken yönlendirici etkiye sahiptir (Oğuzlu, 2012, s. 25).

Liberalizm kapsamında birey, yadsınamaz bir varlık olarak teorinin temelini oluşturmaktadır. Toplumların diğer yapılarına nazaran bireyin mevcudiyeti, daha üstün bir gerçeklik taşır. Bireyin hakları, toplumdan önce mevcut oldukları kabul edildikleri için toplumdan önce meydana gelmiştir. Bu bakımdan düşünüldüğünde birey, amaçlarını gerçekleştirmek için insan olarak gerekli eylemleri gerçekleştirebilmelidir (Ercan, 2009, ss. 84-85). Liberalizme göre çok uluslu şirketler, hükümetler arası örgütler gibi baskı grupları ve bireylerin de uluslararası politikada belirleyici etkileri yüksektir (Pease, 2016, s. 8). Keşmir sorununda da Müslüman köylülerin Hintli toprak ağalarına yönelik ayaklanma başlatarak 24 Ekim 1947 tarihinde Azad Keşmir hükümetini kurmaları gerçekleşmiştir. BM

müdahalesinden sonra Pakistan, Hindistan karşıtı halkın yanında yer almıştır. Keşmir halkının plebisit uygulayarak self determinasyon hakkını kullanması, Güvenlik Konseyi tarafından 21 Nisan 1948'de kabul edilmiştir. Bu anlamda bireyin uluslararası politikada önemli olduğu gözlemlenebilir fakat yine de liberalizmin savunduğu ölçüde belirleyici olmadı, Keşmir sorununun plebisit uygulanarak nihai çözüme erdirilememesinden anlaşılmaktadır.

Realizme göre rasyonel bir yapıya sahip olan devletler, kendi lehlerine göre hareket edip seçimlerini buna göre yaparlar (Pease, 2016, s. 7). Politik realizme göre uluslararası politikadaki temel yol gösterici güç kavramıdır. Uluslararası politika ile meydana gelen olaylar arasındaki bağı bu kavram oluşturur. Devlet adamı karar alırken çıkarı güç olarak algılar (Morgenthau, 1967, s. 5). Devletler, uluslararası ilişkilerin temel, bütüncül, yekpare ve bencil aktörleri olarak bir tek kendi çıkarları için davranan rasyonel bir yapıya sahiptir. Böyle bir yapıya sahip bir uluslararası birim olan devletlerin uluslararası politikaları, ulusal çıkarları doğrultusunda hayatta kalma, güç, nispi kapasite ve güvenlik kavramlarına göre şekillenir (Arı, 2006, s. 198). Keşmir olayında Hindistan'ın BM kararlarına rağmen kendi menfaatine göre davrandığı görülmektedir. Plebisit kararına uyması sonucunda Keşmir'in elinden çıkması ihtimali söz konusu olduğu için BM kararını hiçe sayabilmiştir. Ayrıca SSCB'nin de Hindistan'a destek vermesi rasyonellik ilkesine örnektir çünkü ABD de SSCB'ye karşı çevreleme politikası doğrultusunda Pakistan'ı desteklemekteydi. Buna karşılık olarak Çin de bölgedeki SSCB gücünden çekindiği için Pakistan'a destek vermiştir. Devletler Keşmir sorunu örneğinde, kendi çıkarlarını maksimize etmek amacıyla politikalarını belirlemişlerdir. Ayrıca Genel Kurul'daki Bağılantısız Ülkeler ve Sosyalist Blok, Hindistan karşıtı hiçbir karara destek vermeyeceklerinden sorun bu organa da taşınmamıştır. Üçüncü Dünya Ülkeleri Hindistan'ı kendi içlerinden bir büyük devlet olduğu için bilinçli olarak korumuşlardır.

4.4. Tartışmanın Politika Odaklı İncelenmesi

Realizm, devletin çıkarlarını uluslararası sistemin anarşik yapısına bağladığı için bu çıkarların değişmeyen bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Liberalizm ise devletin iç özelliklerinin devletin çıkarlarını belirlediğini öne sürerek bu çıkarların zamanla farklılaşabileceğini öne sürer. Realizm, askeri ve siyasi gücü devletlerin dış politika araçlarında güç kazanma odaklı baskın bir konuma taşırken liberalizm, ekonominin dış politika üzerindeki amaçları belirleyen en önemli faktör olduğunu savunur. Bu anlamda realistlerin coğrafi konum üzerindeki tehdit altında olma durumunu vurgularken liberallerin ise gücü ekonomi üzerinde temellendirip, karşılıklı bağımlılığın ekonomik olarak kurulacağını vurgular. Realizme göre uluslararası sistemde devlet üzerinde bir güç bulunmadığı için, devletler dış politikalarından kendileri sorumlu olup; liberalizme göre bu anarşik yapı içerisinde uluslararası örgütlerin varlığıyla birlikte devletler birbirlerinin hangi yönde politika uygulayacağını tahmin eder ve güvensizlik ortamı azalmış olur. Uluslararası örgütlerin bulunduğu bir ortamda aynı

örgüte üye olan devletler, liberalizme göre birbirlerini izleyecekleri politikaya yönelik yanlış yönlendirme noktasında sorun yaşarlar (Oğuzlu, 2012, s. 27-28).

Liberalizme göre uluslararası siyasetin yanı sıra sosyal ve ekonomik uygulamalar da uluslararası politikanın belirlenmesinde ve uluslararası ilişkilerin şekillenmesinde etkiye sahiptir (Pease, 2016, s. 8). Keşmir sorununda da Keşmir'deki Müslümanlar açısından sosyal bir sorun olduğu ortadadır. Bu sosyal sorun yüzünden Hindistan ve Pakistan'ı karşı karşıya getiren olaylar gelişmiştir. Müslümanlar ve Hindu'ların Keşmir bölgesindeki çatışmaları sosyal sorunların büyük bölümünü oluşturmaktadır. BM bölgesindeki Müslümanların Hindu bir devletin yönetimi altına girmek istememesi sonucu başlayan çatışmalar ve bu çatışmaların devam etmesi yüzünden bölgede etkin olmaya çalışmıştır. Bununla birlikte uygulanmaya çalışılan sosyal uygulamalar nihai çözümü sağlamak yönünde adım atılmasında yeterli faydayı gösterememiştir.

Realizme göre ulusal güvenlik meseleleri, uluslararası ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Askeri ve siyasi konular, diğer konular göz önüne alındığında en önemli konular olarak kabul edilir. Devletler bu konular kapsamında ulusal çıkarlarını maksimize etmek adına uygulamalar ortaya koymaya yönelik tavır takınırlar (Arı, 2006, s. 167). Bununla birlikte, uluslararası ilişkilerin güvenlik konuları kapsamına ekonomik güvenlik de girmiş, ekonomik yaptırımlar belirleyici niteliğe sahip olmuştur (Waltz, 1979, s. 159). Morgenthau'ya göre kolektif güvenlik sisteminin sorunu, güvenliğin bireysel olmaktan çıkmasıdır. Bir ülke başka bir ülkeyi tehdit ederse, belirli diğer ülkelerin tehdit edilen ülkeyi kendileri tehdit edilmişlercesine savunmaları öngörülür fakat buradaki güvenlik sağlama çabası, artık bireysel bir güvenlik önlemi alma noktasında değildir. Uluslararası ilişkilerde güç hiyerarşisi, her ne kadar yüksek otorite olmasa da gözlenmektedir. Bu hiyerarşi, uluslararası örgütler bünyesinde de kendisini gösterir ve bu örgütler, hiyerarşinin devamının sağlandığı birimler haline gelir (Morgenthau, 1967, ss. 397-398). Hegemon olan devletin pozisyonu, uluslararası örgütlerle yasal hale gelmiş olur ve diğer ülkeler her ne kadar bu örgütlere katılabilse de hegemon, kendi çıkarı için bu örgütleri kullanır. Mevcut uluslararası hiyerarşik düzenin devamı bu şekilde devam eder (Pease, 2016, s. 7). Keşmir sorununda Hindistan ve Pakistan arasındaki anlaşmazlığın sebebi bölgedeki askeri çatışmalar ve Keşmir'in iki taraf için önemli olan jeostratejik konumudur. Bu noktada BM'nin bölgeye müdahalesi Hindistan'ın yüksek politikasına ters düştüğü için Hindistan BM kararlarının uygulanmasına izin vermemiştir.

5. SONUÇ

Hindistan ve Pakistan arasında yıllardır süregelen Keşmir sorununun çözümünde devlet dışı bir aktör olan BM'nin çözüm bulamadığı açıkça görülmektedir. Soruna çözüm arayışlarının meydana geldiği süre içerisinde çözüm önerilerinin ne olduğu değil kimin yararına olduğu daha önemsenmiştir. Zira Hindistan plebisit yapılarak akıbetin halka sorulması önerisinin hayata geçirilme sürecinde engel

olarak ortaya çıkmıştır. Hindistan için Keşmir üzerinde yaşayan halkın görüşlerinden daha çok kendi menfaatlerine uygun bir durumun ortaya çıkması veya devamlılığının sağlanması mutlak öneme sahip olmuştur. BM gibi dünyanın barışını sağlamak devletler arasında ortaya çıkan huzursuzlukları gidermek için oluşturulmuş bir uluslararası örgütün plebisit uygulanması kararı Hindistan'ın aleyhinde bir sonuç teşkil edebileceği için engellenebilmiştir. Bu noktada uluslararası ve uluslar aşırı aktörlerin uluslararası politik sistemin belirlenmesinde etkili olduğunu, bu aktörlerin çatışmaların artmasına engel olduğunu ifade eden liberalist görüş, uluslararası sistemin, devletlerin çıkarlarına göre belirlendiğini ve devletlerin kendi çıkarlarını maksimize etme isteğinin olması sonucunda uluslararası sistemin çatışmacı bir hal aldığı ifade eden realist görüşe göre zayıf kalmaktadır. Uluslararası ilişkilerin çatışma temelli geliştiği Keşmir örneği bağlamında örneklenmiş, Hindistan Pakistan ilişkilerindeki çatışma ortamı uluslararası bir örgüt olan BM müdahalesine rağmen kalıcı bir şekilde ortadan kaldırılamamıştır. Aktör temelinde Keşmir sorunu devletlerin çıkarlarına göre seyretmiş, belirleyici birimler devletler olmuştur. Karar alma temelinde sorunun sürecini belirleyen olayları devletlerin çıkarları belirlemiştir. Politika temelinde ise her iki devletin de politikalarında önce güvenliklerini göz önüne aldıkları aşıkardır. BM'nin varlığı sorunun çözümünü sağlayamamıştır. Bu nedenlerden dolayı Keşmir sorununa BM'nin müdahale sürecini ve BM müdahalesi sonucunda Keşmir sorununun Hindistan ve Pakistan açısından sonuçlarına teorik olarak liberalizm ve realizm temelinde bakıldığında, realizmin bu sorunu daha açıklayıcı bir teori olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Alaca, M. (2012). Keşmir Meselesi'nin Anatomisi. Yusuf Bektaş, (paylaşan). *Süreç Analiz*. Erişim 22.03.2019, <https://surecanaliz.org/kesmir-meselesinin-anatomisi/>
- Armaoğlu, F. (2010). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (17. baskı). İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Arı, T. (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorileri (Çatışma, Hegemonya, İşbirliği)* (4. baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Ataöv, T. (1960). Keşmir Meselesinin Önemi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 15(1), 195-214.
- Bamzai, P. N. K. (1966). *Kashmir and Power Politics from Lake Success to Tashkent* (1st edition). Delhi: Metropolitan Book.
- Brown, C. ve Ainley, K. (2007). *Uluslararası İlişkileri Anlamak* (3. baskı). İstanbul: Yayınodası.
- Cemmu ve Keşmir'de bombalı saldırı: 18 yaralı. (08.03.2019). *CNN TÜRK*. Erişim 10.03.2019, <https://www.cnnturk.com/video/dunya/cemmu-ve-kesmirde-bombali-saldiri-18-yarali>
- Donnelly, J. (2000). *Realism and International Relations* (1st edition). Cambridge: Cambridge University Press.
- Efegil, E. (2012). *Dış Politika Analizi Ders Notları* (1. Baskı). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Ercan, B. (2009). Liberalizm ve Neo-Liberalizme Bakış. H. Çomak, (Der.) *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış* (1. baskı) içinde. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Eryüksel, A. (2017). Hindistan Alt Kıtasında Pakistan ile Hindistan Arasında Kanayan Bir yara: Keşmir. *Doğu Araştırmaları: Doğu Dil, Edebiyat, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 17(1), 47-56.
- Erdal, S. (2018). Çözüksüzlüğün Adı: 'Birleşmiş Milletler'e Rağmen Keşmir. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 38(1), 85-106.
- Gray, J. (2000). *Two Faces of Liberalism* (1st edition). Cambridge: Polity Press.
- Gupta, S. (1967). *Kashmir – A Study in India-Pakistan Relations* (2nd edition). Bombay: Asia Publishing House.
- Haas, E. B. (1964). *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization* (1st edition). California: Stanford University Press.
- Hasgüler, M. ve Uludağ, M. B. (2005). *Devletlerarası ve Hükümetler-Dışı Uluslararası Örgütler* (2. baskı). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Henderson, C. W. (1998). *International Relations: Conflict and Cooperation at the Turn of the 21st Century* (1st edition). USA: McGraw-Hill.
- India-Pakistan Background. *United Nations*. Erişim 06.03.2019, <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unipombbackgr.html>
- Morgenthau, H. J. (1967). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace* (4th edition). New York: Knopf.

- Oğuzlu, T. (2012). İnşacı Uluslararası İlişkiler Kuramı ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Analizi. E. Efeğil ve M. S. Erol, (Ed.), *Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği* içinde (21-51). Ankara: Barış Platin Yayınları.
- Pakistan Sefareti Basın Ateşeliği, (1952). *Keşmir Meselesi*. İstanbul: La Turquie Moderne Basımevi.
- Pease, K.-K. S. (2016). *International Organizations* (5th edition). New York: Routledge.
- Uzer, U. (2008). Uluslararası İlişkiler Teorileri. İ. Bal, (Ed.), *Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler* (55-76). Ankara: Lalezar Kitabevi.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics* (1st edition). USA: McGraw-Hill.

MUHASEBE EĞİTİMİ ALAN ÖĞRENCİLERDE YEŞİLİ KORUMA BİLİNCİNİN YEŞİL MUHASEBE ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Ali APALI¹, Özge ACUN²

ÖZ: Bu araştırmada, muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilinçlerinin yeşil muhasebeye olan olumlu yaklaşımları üzerindeki etkisinin tespiti amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen araştırmada muhasebe eğitimi alan öğrenciler üzerinde yeşili/doğayı koruma bilinçlerinin yeşil muhasebe üzerindeki etkileri bir ana hipotez on dört alt hipotez olmak üzere toplam on beş hipotez üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Anket yöntemi ile gerçekleştirilen veri toplama işleminde Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi bünyesinde bulunan Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda altı farklı bölümün 1 ve 2. Sınıf öğrencilerinden toplam 138 öğrencinin araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla hazırlanan sorulara ait görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler yüzde ve frekans, güvenirlilik ve regresyon analizlerine tabii tutulmuştur. Araştırmada, yeşili/doğayı koruma bilincinin yeşil muhasebe kavramına olan yaklaşım üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Yeşili Koruma Bilinci, Yeşil Muhasebe, Burdur.

INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF GREEN CONSERVATION CONSCIOUSNESS ON GREEN ACCOUNTING IN STUDENTS RECEIVING ACCOUNTING EDUCATION

ABSTRACT: In this study, it is aimed to determine the effect of green / nature conservation consciousness on positive approaches to green accounting in students receiving accounting education. In the research, it was tried to reveal the effects of green/nature conservation consciousness in students receiving accounting education on green accounting through a total of fifteen hypotheses (one main and fourteen subhypotheses). In the data collection process carried out by the survey method, it was tried to determine the opinions of 138 students from the 1st and 2nd grades of six different departments of Bucak Hikmet Tolunay Vocational School and Social Sciences Vocational School within Burdur Mehmet Akif Ersoy University, with questions prepared to test the research hypotheses of them. The data obtained in the study were subjected to percentage and frequency, reliability and regression analyses. In the research, it was concluded that the awareness of green / nature conservation has a positive effect on the approach to green accounting concept..

KEYWORDS: Green Conservation Awareness, Green Accounting, Burdur.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, aapali@mehmetakif.edu.tr

² YL, ozgeacunn@gmail.com.tr

1. GİRİŞ

En geniş anlamıyla çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca etkileşim halinde oldukları hava, su ve toprak gibi alanlar, canlı ve cansız tüm varlıkların yaşamlarını sürdürdükleri doğadır. Doğa ve insan, evrenin oluşumundan beri etkileşim içerisinde. İnsanoğlu yaşamlarını idame ettirebilmek için buldukları çevreden faydalanması yaşamsal bir zorunluluktur. İnsanlığın çevre ile olan ilişkisi ilk olarak çevreden faydalanma girişimleri ile başlamış olsa da küreselleşen dünya üzerinde hızla gelişen bilim ve teknoloji sayesinde doğa üzerinde üstünlük kurma çabasına dönüşmüştür. Bu çaba sonucunda insanoğlu çevreyi hızla tüketmiş hatta sömürmeye başlamıştır. Gittikçe yok olan doğal kaynakların ve doğal güzelliklerin kötü yönlü etkileri insanoğlunu tedbir almaya, hatalarıyla yüzleşmesine sebep olmuştur ve yeşili/doğayı koruma bilinci kavramının oluşumu gittikçe hızlanmıştır.

Hızla gelişen teknolojinin de bir getirisi olarak insanlığın doğa üzerindeki sert etkileri işletmeler açısından da yeni bir kavramın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Başlıca amacı kar elde etmek olan işletmenin bir diğer amacı da faaliyetlerini devam ettirmek ve bunun yanı sıra faaliyetlerini devam ettiren çevreye karşı da sorumluluklarını yerine getirmektir. Gene bir tanımla çevre muhasebesi işletmelerin çevreye karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeleri sonucunda almış oldukları önlemlerin muhasebeleştirilmesi ve bilgi sistemlerinden muhasebeleştirilme sonucunda elde edilen bilgi çıktılarının işletme paydaşlarına sunulmasıyken, yeşil muhasebe, küresel iklim değişikliğini önlemek için yapılan faaliyetlerin kapsamıdır. Her iki kavramın da asıl amacı çevre ile ilgili alınan tedbirlerin işletmenin maliyet hesaplarına olan etkisini tespit edilmesinin sağlanmasıdır. Literatürde bazı kaynaklar yeşil muhasebe ve çevre muhasebesi kavramlarını farklı tanımlarken, bazı kaynaklarda ise her iki kavramın da aynı amaca hizmet ettiği vurgulanmış ve Türkiye’de yeşil muhasebe politikası olmadığı için çevre muhasebesi ve yeşil muhasebe kavramları çalışmada birbirleri yerine kullanımı kabul edilmiştir.

Muhasebe eğitimi alan öğrenciler muhasebe meslek mensubu adaylarıdır ve direkt olarak muhasebe sistemi ile etkileşim halindedirler. Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerinin yeşil muhasebe farkındalıkları üzerinde etkisini tespit etmeye yönelik olarak hazırlanan çalışmada ilk olarak yeşili/doğayı koruma bilinci ve yeşil muhasebe kavramları ile ilgili olarak kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve akabinde literatürde yeşil muhasebe ile ilgili yapılan çalışmalar taranarak literatür başlığı altında sunulmuştur. Çalışmanın devam eden başlığında ise Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi bünyesinde öğrenim gören muhasebe eğitimi alan öğrenciler üzerinde gerçekleştirilen araştırmaya yer verilmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsanlığın doğa ile ilişkisi kâinatta var olması ile aynı yaştadır. İnsanoğlunun doğa ile bağlantısı, ondan faydalanma girişimleri ile başlayıp, ilerleyen zamanlarda ilmin gelişmesine paralel olarak onun üzerinde üstünlük kurma gayretine dönüşmüştür. Hızla gelişen teknolojinin desteğini alarak güçlenen insanlık, doğayı sınırsızca kullanmaya ve hatta istismar etmeye başlamıştır. Çevresel sorunlar olarak adlandırılan bu durumunun ezici etkileri karşısında insanlık nasıl başa çıkılabileceği konusunda sorgular olmuştur. Günden güne yitirilen doğal kaynaklar ve çevresel güzelliklerden mahrum kalmanın yarattığı rahatsızlık ve gelecek kaygısı gibi durumlar insanlığı tedbirler almaya, hatalarını sürdürmemeye yöneltmiştir. Bu perspektiften bakıldığında yeşili/doğayı koruma bilincinin oluşumu gittikçe hızlanmıştır. Fakat günümüz koşullarına uyum gösterebilen insanoğlu için yeşili/doğayı koruma bilinci artık bir takım değerlerin kaybolmasından sonra yasaklarla birlikte yaşamak değildir. Kişisel ve kamusal bir sorumluluk olarak yeşili/doğayı koruma bilinci kişinin dünü ile bugünü, geçmişle geleceği unutmadan, hem kendisine hem de çevreye saygılı olabilmesi demektir (Türküm, 1998, s. 172).

Doğa ve doğayı koruma bilinci kavramında esas olan insanoğludur. İnsanlığın doğa faktörünün merkezinde olması onu direkt ya da endirekt olarak şekillendirmektedir. İnsanoğlunun gittikçe doğa üzerindeki katı müdahaleleri işletmeler açısından da yeni bir kavram olan yeşil muhasebe kavramını ortaya çıkartmaktadır. Doğanın kirlenmesi tüm dünyanın ortak problemi olmasına rağmen çevrenin önemi günümüzde anlaşılmaya başlanmıştır. Kuruluşlar faaliyetlerini sürdürürken ve ürettikleri ürünlere karşılık çevresel ve sosyal yükümlülükleri konusunda günden güne daha fazla bilinçli olmaya başlamışlardır ve söz konusu bu bilincin oluşmasında kamusal baskıya ilave olarak muhasebe ve özellikle çevresel maliyetler büyük önem arz etmektedir (Lazol vd. 2008, s. 56).

Muhasebe bilimi açık bir sistemdir ve bu durum sürekli olarak çevresiyle etkileşim halinde olmasını sağlar. Söz konusu bu etkileşim sürecinde muhasebeye bilimine ait konular devamlı olarak değişime tabiidir. Gerçektende, çevresel sorunların gittikçe artmasından dolayı muhasebede, ekolojik, ekonomik, teknolojik ve sosyolojik çevresel koşullar göz önüne alınarak, yeni prensipler, ölçütler ve yöntemler oluşturmuştur (Sevilengül, 1996).

Şirketlerin, işletme amaçları doğrultusunda gerçekleştirmiş oldukları faaliyetler sonucunda ortaya çıkan farklı çevresel etkilerle ilgili fiziki ve finansal boyutların tespit edilebilmesi, ölçülebilmesi ve muhasebe sistemi dahilinde daha fazla belirgin hale gelmesi, şirketlerin gelecek kararlarında çevresel olgularla, gerekli verilen hazırlanabilmesi ve hazırlanan verilerin işletme paydaşlarına sunulabilmesi gerekmektedir. Muhasebe biliminin sosyal sorumluluk kavramı çerçevesinde muhasebe meslek mensubunun çevreyi korumaya yönelik mesleki açıdan bilgi çıktıları üretme sorumluluğu bulunmaktadır (Haftacı ve Soylu, 2007, s. 102) .

Çevre muhasebesi, şirketlerin çevresel sorumluluk hisleri ile çevresel faaliyetlerini aktif bir şekilde devam ettirebilmesinde, çevredeki doğal güzellikleri ve yeşilli korumak için uğraş veren çevreci imajlarını ilerletebilmelerinde ve kamuda artan çevresel duyarlılık sonucunda çevresel hareketlere cevap verebilmesinde, çevresel başarımlarını ve rekabet güçlerini artırabilmesinde, yönetim risklerini minimize edebilmesinde önemli bir yönetim aracı olmaktadır (Korukoğlu, 2014, s. 481).

Kaynaklarda çoğunlukla yeşil muhasebe ve çevre muhasebesi bir arada incelenmiştir. Çevre muhasebesi, işletmelerin çevresel faaliyetlerinin ve politikalarının, faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan çevresel maliyetler ile ilgilenirken, yeşil muhasebe global iklim değişikliğini önlemek için yapılan faaliyetler ile ilgilidir. Türkiye’de herhangi bir yeşil muhasebe politikası olmadığı için yeşil muhasebesi kavramı ile ilgili olarak çok sayıda çalışmaya rastlanmamıştır. Buna ek olarak yapılan araştırmalar sonucunda çevre muhasebesi ve yeşil muhasebesi kavramlarının bir arada kullanılarak iki kavramında bir olduğunu ifade eden çalışmalarda mevcuttur (Yılmaz ve Şahin, 2017, s. 112).

3. LİTERATÜR ÖZETİ

Lazol vd. (2008), “Sürdürülebilir Bir Çevre İçin Çevre Muhasebesi ve Kobilere Yönelik Bir Araştırma” isimli çalışmalarında Bursa ilinde 258 işletmeye anket uygulamışlar ve %67’sinin çevre muhasebesini uyguladığını %33’ünün ise uygulamadığını tespit etmişlerdir. Anket uygulamasına katılan işletmelerin, özellikle arıtma maliyetleri ve atıklarını önlemeye yönelik katlandıkları maliyetleri arttırmaları, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması konusundaki bilincin arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Coşkun ve Karaca (2008), ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ’lerin katlanmak zorunda oldukları çevresel maliyetlerin üretim maliyetleri içerisindeki yerini ele almışlar ve metal işleme sektöründe faaliyet gösteren KOBİ’nin çevre maliyetleri incelenerek üç ana başlık altında toplanmıştır. Yapılan çalışma sonuçlarına göre, beş yıllık bir plan çerçevesinde, uygulamaya konu olan işletmelerin çevre koruma amaçlı olarak yapacağı ek maliyetlerin yıllık işletme maliyetlerinin %7’si oranında gerçekleşeceği belirlenmiştir.

Otlu ve Kaya (2010), yaptıkları çalışmada Elazığ ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarına, meslek mensuplarının çevre konusu ve çevre muhasebesi hakkındaki düşünceleri tespit edilmesi amacıyla anket uygulamışlardır. Yapılan çalışma sonucunda ise meslek mensuplarının çevresel maliyetlerin muhasebeleştirilmesini anlamakta olduklarını ve en önemli amaç olarak sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması olduğunu tespit etmişlerdir.

Aydın (2012), konaklama işletmelerinde çevre muhasebesi uygulamalarını incelemek ve çevresel maliyetlerin yaşam döngüsü değerlemesini amaçlamışlar ve bu amaç doğrultusunda çevre muhasebesinin yoğun olarak kullanıldığı Birleşik Krallık’ta faaliyetlerine devam eden konaklama

şirketleri ile Türkiye’de faaliyetlerine devam eden konaklama şirketlerinin yaşam döngüsü boyunca oluşan çevresel maliyetleri ve çevre muhasebesi uygulamaları inceleyerek birbirleri ile karşılaştırmışlardır. Yapılan araştırma da Birleşik Krallık’ta faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin, Türkiye’de faaliyet gösteren konaklama işletmelerine göre satınalma, su tüketimi, enerji tüketimi zararlı madde kullanımı ile atık yönetimine ilişkin kararlarda, çevreye daha fazla duyarlı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Kızıl vd. (2014), “Çevre muhasebesinin önemi üzerine Yalova ilinde bir uygulama” isimli çalışmalarında Yalova ilinde faaliyet gösteren meslek mensuplarına çevre muhasebesi baz alınarak mülakat soruları yöneltilmiş ve çevre muhasebesinin öneminin arttığını, bu konuda bilinç seviyesinin yükseldiği sonucuna ulaşmışlardır.

Korukoğlu (2014), yapmış olduğu çalışmada İzmir İli’nde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren şirketlerin çevre muhasebesi konularına yaklaşımlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. İstatistiksel sonuçlar değerlendirildiğinde, şirketlerin iş ve dış bilgi gruplarına karşı çevresel sorumluluklarının yerine getirmede çevre muhasebesinin şirketlere önemli katkılar sağladığı ve gelecekte de sağlayacağı konusunda farkındalığa sahip olduklarını tespit etmişlerdir.

Korukoğlu (2015), İzmir ilinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerde çevre muhasebesi uygulaması ve diğer çevresel alanlara yönelik hangi faaliyetlerin gerçekleştirildiğini ve gelecekte gerçekleştirilmek istendiğini araştırmak amacıyla yapmış olduğu çalışmada, işletmelerin sağlık konusunun ön plana çıktığı, çevresel performans ve kamu sağlığına yönelik geliştirmelerin yapılması, araştırma ve geliştirme çalışmalarıyla çevre dostu ürünler geliştirmesi ve çevre muhasebesi uygulamasında var olan muhasebe sisteminin gözden geçirilmesi faaliyetlerine verilen yanıtların beklenen frekansın iki katı üzerinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ceyhan ve Ada (2015) işletmelerdeki çevresel duyarlılık kavramının önemini tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada, çevreye duyarlı işletmeciliğin, yönetim, muhasebe-finance, halkla ilişkiler, pazarlama, üretim, araştırma ve geliştirme, insan kaynakları ve bilgi teknolojileri boyutlarının söz konusu işletmelerde yeşil/doğayı koruma bilincinin arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bilen ve Seyitoğulları (2016), Diyarbakır ili sanayi sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çevresel konuları ve çevre muhasebesi algıları tespit etmek amacıyla yapmış oldukları çalışmada, şeffaflık-hesap verebilirlik, sorumluluk-imaj, değerlendirme- önleme, belgeleme- kayıtlama hipotezleri kabul edilmiş, işletmelerin çevresel sorunları önlemeye yönelik yatırımların olup olmaması ile çevresel konular ve çevre muhasebesine ilişkin algılarında yüksek oranda farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz ve Şahin (2017), “Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Yeşil Muhasebe Konusundaki Algıları ve Farkındalıkları” isimli çalışmalarında muhasebe dersi alan öğrencilerin sürdürülebilirlik, temiz

çevre, temiz üretim vb. konularında algılarının tespit edilerek yeşil muhasebe ile ilgili farkındalık düzeylerini ölçmeyi amaçlamışlardır. Yılmaz ve Şahin yaptıkları araştırma sonucunda staj/iş tecrübesi olan öğrencilerin yeşil muhasebe konusundaki farkındalıklarının daha yüksek olduğu ve bankacılık sigortacılık bölümü öğrencilerinin yeşili/doğayı koruma bilinci faktörüne verdikleri yanıtların diğer bölüm öğrencilerine kıyasla daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir.

4. ARAŞTIRMA

Bu başlık altında, araştırmanın konusu ve amacı, evreni ve örneklemini, sayıltıları ve yöntemi başlıkları ile araştırmanın hipotezleri, güvenilirlik analizi ve araştırma anketinden elde edilen verilerin analizleri yer almıştır.

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Doğa ve insanoğlunun ilişkisi evrenin var oluşundan beri devam etmektedir. Bu nedenle yeşili/doğayı koruma bilinci ve çevre kavramında temel olan insanoğlunun kendisidir. Dolayısıyla insan doğayı direkt ya da dolaylı bir şekilde şekillendirmektedir. Her geçen gün insanlığın doğa üzerindeki kötü yönlü etkileri muhasebe bilimi açısından yeni bir kavramın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda yeşili/doğayı koruma bilinci ve yeşil muhasebe hakkında öğrencilerin görüşlerinin tespit edilmesi çalışmanın konusunu, bu konu dahilinde ise muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin yeşil muhasebe üzerindeki etkisini ölçmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemini

Araştırmanın kapsamını Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu bünyesinde öğrenim gören muhasebe eğitimi alan öğrenciler oluşturmaktadır. Söz konusu öğrencilerin tamamına ulaşmak zaman ve fayda açısından zorlayıcı olabileceği için öğrenciler gönüllük esasına göre çalışmaya dahil edilmiş ve bağlamda çalışma 138 öğrenci üzerinden tamamlanmıştır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın verileri yüz yüze görüşülerek anket yöntemi ile elde edilmiştir. Anket, Yılmaz ve Şahin (2017)'in çalışmalarından faydalanarak hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu iki bölümden oluşmakta, birinci bölümde katılımcıları tanımaya yönelik 10 tanımlayıcı soru bulunurken, ikinci bölümde likert ölçeğe göre hazırlanmış yeşili/doğayı koruma bilinci ve çevre muhasebesi kavramları hakkındaki görüşleri tespit etmeye yönelik 21 yargı belirten sorudan oluşmaktadır.

Anketin birinci kısmını oluşturan sorular çoktan seçmeli, ikinci kısmını oluşturan sorular ise 5'li likert ölçeğe göre hazırlanmıştır. Likert ölçekler (1) "Kesinlikle Katılmıyorum", (2) "Katılmıyorum", (3) "Kararsızım", (4) "Katılıyorum" ve son olarak (5) "Kesinlikle Katılıyorum" şeklinde hazırlanmıştır.

Çalışma sonunda elde edilen veriler matematiksel ve istatistiksel yöntemler kullanılarak analize tabii tutulmuştur.

Araştırmada öncelikle araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan soruların güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın birinci kısmını oluşturan sorular yüzde ve frekans yöntemi ile tablolaştırılmış ve akabinde ikinci bölümü oluşturan sorular regresyon analizine tabii tutulmuştur ve devam eden bölümde araştırmanın hipotezleri test edilmiştir.

4.4. Araştırmanın Hipotezleri

Muhasebe eğitimi alan öğrenciler üzerinde yeşili/doğayı koruma bilincinin yeşil muhasebe üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla “Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde, yeşili/doğayı koruma bilincinin yeşil muhasebe kavramı ile ilgili olduğu istatistiksel olarak anlamlıdır.” Araştırmanın ana hipotezini oluştururken alt hipotezler ise şu şekildedir;

H1: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının temiz ve güvenli üretimi arttıracığına yönelik yargıları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H2: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, çevre problemlerinin çözümü için işletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarını yürütmeleri gerektiğine yönelik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H3: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının doğal kaynakların gereksiz tüketiminin sınırlandırılmasında yararlı olacağına yönelik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H4: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, işletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarına katılmaları devlet tarafından zorunlu hale getirilmesine yönelik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H5: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, işletme ve çevre arasındaki ilişkinin yeşil muhasebe ile raporlanabilirliğine yönelik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H6: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının ekosistemi koruyucu olduğuna yönelik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H7: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, işletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarının bir parçası olarak çevre politikalarını belirlemeleri gerektiğine yönelik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H8: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının dolaylı olarak işletmelerin maliyetlerinin düşürülmesinde katkıda bulunduğu yöneltik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H9: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının biyoçeşitliliğin sürdürülmesinde yararlı olacağına yöneltik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H10: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının üretim sırasında ortaya çıkan atıkların yönetiminde yararlı olacağına yöneltik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H12: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının su kullanımı ve yönetiminde yararlı olacağına yöneltik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H13: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının sera gazı salınımı (CO₂) yönetmekte yararlı olacağına yöneltik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

H14: Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe uygulamalarının enerji tasarrufunu arttıracığına yöneltik tutumları ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır.

4.5. Güvenirlilik Analizi

Tablo 1. Güvenirlilik Analizi Sonuçları.

Cronbach's Alpha	N of Items
0,777	7
0,934	14
0,930	21

Araştırma hipotezlerinin test edildiği sorulardan elde edilen verilerin birinci katılımcıların kısmi yeşili/doğayı koruma bilincini tespit etmeye yöneltik olup, bu sorulara uygulanan güvenirlilik analizi sonucunda Cronbach's Alpha değeri 0,777 olarak bulunmuştur. Bu değer Kalaycı (2009:405)'ya göre $0,60 < \alpha < 0,80$ aralığında olduğu için ölçek oldukça güvenilir olarak kabul edilmektedir. Anket sorularının ikinci kısmi ise katılımcıların yeşil muhasebe kavramına yöneltik bakış açılarının tespit edilmesine yöneltik olarak hazırlanmıştır. Bu sorulara uygulanan analiz sonucunda ise Cronbach's Alpha değeri 0,934'tür ve elde edilen bu değer $0,80 < \alpha < 1,00$ aralığında olduğu için ölçek yüksek güvenirliliktedir. Katılımcılara yöneltik soruların tamamı analize tabii tutulduğunda ise güvenirlilik değeri 0,930 olarak saptanmıştır. Elde edilen bu değer de $0,80 < \alpha < 1,00$ aralığında olduğu için sorular bütün şekilde yüksek derecede güvenirlilik seviyesindedir.

4.6. Araştırmanın Bulguları

Bu başlık altında araştırmaya ait tanımlayıcı sorularda elde edilen verilerin yüzde ve frekans dağılımları ile araştırmanın ana hipotezi ve alt hipotezlerinin analiz sonuçları ortaya konulmuştur.

4.6.1. Araştırmanın Tanımlayıcı Sorularının Frekans ve Yüzde Analizleri

Araştırmanın tanımlayıcı sorularından cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, not ortalaması, öğrenim türü, mezuniyet sonrası muhasebe mesleği ile ilgili bir kariyer düşünüp düşünülmediği, eğitimleri sırasında yeşil muhasebe ile ilgili ders alıp almadıkları, öğrencilerin yeşil muhasebe kavramını makale, kitap, internet vb. kaynaklardan okuyup okumadıkları ve yeşil muhasebe kavramını sadece isim olarak bilip bilmedikleri ile ilgili ifadelerin yüzde ve frekans dağılımları gösterilmektedir.

Tablo 2. Tanımlayıcı Sorulardan Cinsiyet, Yaş, Bölüm, Sınıf, Not Ortalaması ve Öğrenim Türü İle İlgili Yüzde ve Frekans Dağılımları.

Tanımlayıcı Sorular	Seçenekler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	81	58,7
	Erkek	57	41,3
	TOPLAM	138	100,0
Yaş	19 Yaş ve Altı	31	22,5
	20-21 Yaş Aralığı	83	60,1
	22-25 Yaş Aralığı	24	17,4
	25 Yaş ve Üstü	0	0,0
	TOPLAM	138	100,0
Bölüm	Lojistik	17	12,3
	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	42	30,4
	İşletme Yönetimi	11	8,0
	Dış Ticaret	13	9,4
	Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	37	26,8
	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	18	13,0
	TOPLAM	138	100,0
Sınıf	1.Sınıf	113	81,9
	2.Sınıf	25	18,1
	TOPLAM	138	100,0
Ortalama	1,00-1,99	13	9,4
	2,00-2,49	38	27,5
	2,50-2,99	41	29,7
	3,00-3,49	35	25,4
	3,50-4,00	11	8,0
	TOPLAM	138	100,0
Öğrenim Türü	Normal Öğretim	138	100,0
	İkinci Öğretim	0	0,0
	TOPLAM	138	100,0

Tablo 2’de anket uygulamasına katılan toplam 138 öğrencinin 81’ini yani %58,7’sini kadın, 57’sini yani %41,3’ünü erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Analiz sonucunda elde edilen verilere göre kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre %17,4’lük bir farkla göre çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Uygulamaya katılan katılımcıların 17'si (%12,3) lojistik, 42'si (%30,4) muhasebe ve vergi uygulamaları, 11'i (%8,0) işletme yönetimi, 13'ü (%9,4) dış ticaret, 37'si (26,8)'si büro yönetimi ve yönetici asistanlığı ve son olarak 18'i (%13,0) sağlık kurumları işletmeciliği bölümlerinde öğrenim görmektedir. Söz konusu öğrencilerin 113'ü (%81,9) 1. Sınıf, 25'i (18,1) 2. Sınıf öğrencileridir. Elde edilen verilere göre öğrencilerin 13'ü yani %9,4'ü 1,00-1,99 not ortalaması, 38'i yani %27,5'i 2,00-2,49 not ortalaması, 41'i yani %29,7'si 2,50-2,99 not ortalaması, 35'i yani %25,4'ü 3,00-3,49 not ortalaması ve son olarak 11'i yani %8,0'ı 3,50 ve üstü not ortalamasına sahiptir. Öğrencilerin öğrenim türü yüzde ve frekansları incelendiğinde ise ulaşılan tüm öğrencilerin normal öğretimde öğrenim gördükleri saptanmıştır.

Tablo 3. Tanımlayıcı Soruların Yüzde ve Frekans Dağılımları.

Tanımlayıcı Sorular	Seçenekler	Frekans	Yüzde
Mezun Olunca Muhasebe Mesleği ile İlgili Bir Kariyer Düşünüyor musunuz?	Evet	30	21,7
	Hayır	77	55,8
	Kararsızım	31	22,5
	TOPLAM	138	100
Eğitim Sırasında Yeşil Muhasebe ile İlgili Ders Aldınız mı?	Evet	0	0,0
	Hayır	138	100,0
	TOPLAM	138	100
Yeşil Muhasebe kavramını makale, kitap, internet vb. kaynaklardan okudunuz mu?	Evet	10	7,2
	Hayır	128	92,8
	TOPLAM	138	100
Yeşil Muhasebe Kavramını İsim Olarak Biliyor Musunuz?	Evet	44	31,9
	Hayır	94	68,1
	TOPLAM	138	100

Tablo 3'te araştırmaya gönüllülük esasına göre katılan öğrencilerin "Gelecekte muhasebe mesleği ile kariyer düşünüyor musunuz?" sorusuna 30'u "Evet", 77'si "Hayır" ve 31'i "Kararsızım" yanıtını vermişlerdir ve yapılan frekans analizi sonucunda söz konusu soruya ait cevapların frekansları sırasıyla %21,7, %55,8 ve %22,5 olduğu saptanmıştır. Tabloya göre anket uygulamasına katılan öğrencilerin tamamının eğitimleri sırasında yeşil muhasebe ile ilgili ders almadıkları ancak öğrencilerin 10'unun yani %7,2'sinin yeşil muhasebesi kavramı ile ilgili makale, kitap, internet vb. kaynaklardan okuduğunu, 128'inin yani %92,8'inin ise okumadığı görülmektedir. Son olarak "Yeşil Muhasebe Kavramını İsim Olarak Biliyor Musunuz?" sorusuna 44 öğrenci "Evet", 94 öğrenci ise "Hayır" yanıtını vermiştir.

4.6.2. Araştırmanın Hipotezlerinin Analizi

Tablo 4. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Kavramı

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,342	1,852	1,000	0,636	70,779	0,000

“Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili ve doğayı korumaya yönelik olumlu davranışlarında, yeşili/doğayı koruma bilincinin yeşil muhasebe kavramı ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır” hipotezini test etmek amacıyla hazırlanan anket sorularına uygulanan regresyon testi sonuçları tablo 4’te gösterildiği gibidir. Tablo incelendiğinde $F=70,779$, $Sig.=0,000$ değeri $0,05$ anlamlılık düzeyinde oluşturulan modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca Durbin Watson= $1,852$ değerinin $1,5-2,5$ aralığında olmasıyla modelde otokorelasyon yoktur ve $1,000$ ’lık VIF değeri de bağımsız değişkenler arasında çoklu bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Modelin R^2 değeri $0,342$ ’dir ve bu durum katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki değişmelerin $\%34,2$ ’lik kısmı, yeşil muhasebeye olan olumlu yaklaşımlarındaki değişmeler tarafından açıklanmaktadır. Son olarak yeşili/doğayı koruma bilinçlerinde meydana gelen 1 birimlik artış, yeşil muhasebe kavramına yönelik olan olumlu yargılarını $0,636$ birim artırmaktadır.

Tablo 5. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve İşletmelerin Çevresel Performanslarının Raporlanması

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regresion	0,154	1,977	1,000	0,626	24,634	0,000

Tablo 5’te yapılan regresyon testi sonuçlarında F değeri $26,634$; sig değeri ise $0,000 \leq 0,05$ olduğu için H1 hipotezi kapsamında oluşturulan model istatistiksel açıdan bir bütün olarak anlamlıdır. Modelin R^2 değeri $0,488$ ’tir ve bu duruma göre katılımcıların yeşili/doğayı korumaya olan bilinçleri ve duyarlılıklarında değişimin $\%15,4$ ’lük kısmı, işletmelerin çevresel performanslarını raporlaması gerektiğine olan farkındalıkları tarafından açıklanmaktadır. Buna ilaveten Durbin-Watson testi sonucunda elde edilen $1,977$ değeri modelde otokorelasyon olmadığı göstermektedir (Kalaycı:2009). H1 hipotezini oluşturan sorulara yapılan regresyon analizi sonucunda araştırmaya katılan katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artışta, işletmelerin yeşil muhasebe sayesinde çevresel performanslarını raporlaması gerektiğine yönelik düşüncelerini $0,154$ birim artırmaktadır ve $1,000$ ’lık VIF değeri bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Temiz ve Güvenli Üretimi Artırması

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regresion	0,181	1,832	1,000	0,621	30,11	0,000

Tablo 6’da H2 hipotezine uygulanan analiz sonuçları yer almaktadır. İncelenen analiz sonuçlarına göre oluşturulan modelin $F=30,111$; $Sig= 0,000$ sonucu $0,05$ anlamlılık düzeyince istatistiksel açıdan bir bütün olarak anlamlıdır. Araştırma kapsamında ulaşılan öğrencilerin,

yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki değişimin %18,1'lik kısmı, yeşil muhasebe uygulamalarının temiz ve güvenli üretimi arttıracığına yönelik düşüncelerindeki değişimler tarafından açıklanmaktadır. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artış, yeşil muhasebe uygulamalarının temiz ve güvenli üretimi arttıracığına yönelik farkındalıklarını 0,621 birim artırmaktadır. Ayrıca modelde DW=1,832 değeri otokorelasyon olmadığını ve 1,000'lik VIF değeri bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Çevre Problemlerin Çözümü İçin İşletmelerin Yeşil Muhasebe Uygulamalarını Yürütmesinin Gerekliliği

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,301	1,866	1,000	0,799	58,449	0,000

Yukarıdaki tabloda H3 hipotezine uygulanan analiz sonuçları incelendiğinde F=58,449, Sig=0,000 olması oluşturulan modelin 0,005 anlamlılık düzeyince bir bütün olarak anlamlı olduğu göstermektedir. Uygulamaya katılan öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki değişimin %30,1'lik kısmı, çevre problemlerinin çözümü için işletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarını yürütmeleri gerektiğini düşüncesi üzerindeki etkisinin kabulündeki değişimler tarafından açıklanmaktadır. Katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerinde ki 1 birimlik artış ise çevre problemlerinin çözümü için yeşil muhasebe uygulamalarının yürütülmesi gerektiğini düşüncesini 0,301 birim artırmaktadır. Buna ilaveten Durbin Watson katsayısının 1,866 değeri modelde bir otokorelasyona rastlanmadığını ve VIF değerinin 1,000 olması da bağımsız değişkenler arasında çoklu bir bağlantının olduğunu göstermektedir.

Tablo 8. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Doğal Kaynakların Gereksiz Tüketimini Sınırlandırılması

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,212	2,182	1,000	0,665	36,600	0,000

H4 hipotezi kapsamında üniversite öğrencilerine yönelik yapılan analiz sonuçlarında kurulan model 0,005 anlamlılık düzeyince bir bütün olarak anlamlıdır ve ayrıca R²=0,212 değeri yeşili/doğayı koruma bilincindeki değişimin %21,2'lik kısmının yeşil muhasebe uygulamalarının doğal kaynakların gereksiz tüketiminin sınırlandırılmasında yararlı olacağına yönelik düşünceleri tarafından açıklanmaktadır. Oluşturulan modele uygulanan Durbin Watson testi sonucunda modelde otokorelasyon olmadığı ve VIF değerinin 1,000 olmasıyla da bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olduğu görülmektedir. Regresyon analizi sonucunda ise katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artış, yeşil muhasebe uygulamalarının doğal kaynakların gereksiz tüketiminin sınırlandırılmasına yararlı olacağı düşüncesi 0,665 birim artırmaktadır.

Tablo 9. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve İşletmelerin Yeşil Muhasebe Uygulamalarına Katılmaları Devlet Tarafından Zorunlu Hale Getirilmesi

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,218	1,993	1,000	0,768	37,554	0,000

Tablo 9'da araştırma kapsamında uygulanan analiz sonuçlarına göre kritik p değerinin 0,05 anlamlılık düzeyince bir bütün olarak her düzeyde istatistiksel açıdan anlamlı olduğu, 1,993 D.W katsayısının 1,5-2,5 aralığında olduğu için modelde otokorelasyon olmadığı ve ayrıca 1,000'lik VIF değerinin bağımsız değişkenler arasında çoklu bir bağlantının olduğu görülmektedir. Katılımcı öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki değişimlerin %21,8'lik kısmı, işletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarına katılmaları devlet tarafından zorunlu hale getirilmesine yönelik düşünceleri tarafından açıklanmakta olup, yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artış ise işletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarına katılmaları devlet tarafından zorunlu hale getirilmesine yönelik düşüncelerini 0,768 birim artırmaktadır.

Tablo 10. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve İşletme ve Çevre Arasındaki İlişkinin Yeşil Muhasebe İle Raporlanabilirliği

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,160	1,587	1,000	0,543	25,855	0,000

Tablo 10, F=25,855; sig=0,000≤0,05 değeri yapılan analizler sonucunda modelin kritik p değeri düzeyince bir bütün olarak anlamlı olduğu, VIF değerinin 1,000 olması ve D.W katsayısının 1,587 olması, modelde bağımsız değişkenler arasında çoklu bir bağlantı olduğunu, otokorelasyonun ise olmadığını göstermektedir. Modelin R Square değeri 0,160'dır ve bu sonuçla beraber katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki değişiminin 0,160'lık yani %16'lık kısmı, işletme ve çevre arasındaki ilişki yeşil muhasebe uygulamaları ile raporlanması düşüncesi tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 artış, işletme ve çevre arasındaki ilişkinin yeşil muhasebe uygulamaları sayesinde raporlanabilirliği düşüncesini 0,543 birim artırmaktadır.

Tablo 11. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Ekosistemi Koruyucu Nitelikte Olması

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,191	1,987	1,000	0,648	32,072	0,000

Yapılan anket çalışmasında H7 kapsamında hazırlanan anket sorularının regresyon analizi sonuçları Tablo 11'de gösterilmektedir. İncelenen D.W katsayısı ve VIF değerlerine göre modelde otokorelasyon olmadığı ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bir bağlantının olduğunu, kritik p

değerinin 0,05 anlamlılık düzeyinin altında olması ise modelin istatistiksel açıdan bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Regresyon analizi sonuçlarına göre katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki değişimlerin %19,1' lik kısmı yeşil muhasebe uygulamalarının ekosistemi koruyucu olduğuna yönelik inançları tarafından açıklanmakta, ve bilince yönelik 1 birimlik artış, yeşil muhasebe uygulamalarının ekosistemi koruyucu olduğuna yönelik inançlarını 0,648 birim artırmaktadır.

Tablo 12. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve İşletmelerin Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Bir Parçası Olarak Çevre Politikalarını Belirlemeleri

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,243	1,821	1,000	0,744	43,625	0,000

Tablo 12'de H8 hipotezi kapsamında hazırlanan sorulara uygulanan analiz sonuçlarına göre Sig. değerinin 0,000 olmasıyla model bir bütün olarak anlamlıdır. D.W. katsayısı değerine göre modelde otokorelasyona saptanmamıştır. $R^2=0,243$ olmasıyla "katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilincindeki değişimlerin %24,3'lük kısmının, işletmelerin yeşil muhasebe uygulamasının bir parçası olarak çevre politikalarının belirlenmesi gerektiğine yönelik yargıları tarafından açıklanmaktadır" yorumu yapılabilmektedir. Anket uygulamasına katılan öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artış, işletmelerin çevre politikaları belirlenmesi gerektiğine yönelik yargılarını 0,744 birim artırmaktadır. Ayrıca yukarıdaki tabloya göre modelde bağımsız değişkenler arasında çoklu bir bağlantı olduğu da görülmektedir.

Tablo 13. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Dolaylı Olarak İşletmelerin Maliyetlerini Düşürmesi

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,148	2,286	1,000	0,566	23,654	0,000

H9 hipotezini destekleyen sorulara yapılan analiz sonucunda oluşturulan model 0,05 anlamlılık düzeyince istatistiksel açıdan bir bütün olarak anlamlıdır ayrıca, D.W katsayısının 1,5-2,5 düzeyinde olduğu için modelde otokorelasyon yoktur. Regresyon analizi sonucuna göre R Square değeri %14,8'dir. Bu durumda katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerinin %14,8'lik kısmı, yeşil muhasebe uygulamalarının işletme maliyetlerinin dolaylı olarak düşürülmesine katkıda bulunacağına yönelik yargılarındaki değişimler tarafından açıklanmaktadır ve buna ilaveten öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artış, maliyetlerin düşürülmesinde yeşil muhasebe uygulamaların olumlu etkisine yönelik yargıyı 0,566 birim artırmaktadır. Ayrıca $VIF=1,000$ değer, bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olduğunu göstermektedir.

Tablo 14. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Biyoçeşitliliği Sürdürmesi

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,181	1,729	1,000	0,662	30,107	0,000

H10 hipotezini test etmek amacıyla uygulanan analiz sonuçlarına göre modelde otokorelasyon yoktur ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı söz konusudur. $F=30,107$, $P=0,000$ değeri modelin literatürde yer alan anlamlılık düzeyince bir bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Anket uygulamasına katılan öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki %18,1'lik değişim, yeşil muhasebe uygulamalarının biyoçeşitliliğin sürdürülmesinde yararlı olacağına yönelik yargılarındaki değişimler tarafından açıklanmaktadır ve ayrıca bilince ait 1 birimlik artış, katılımcıların yargılarını 0,662 birim arttırmaktadır.

Tablo 15. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Üretim Sırasında Ortaya Çıkan Atık Yönetimi

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,153	1,964	1,000	0,606	24,338	0,000

Araştırmanın 11 hipotezine ait analiz sonuçları yukarıdaki tabloda gösterildiği gibidir. Yapılan analiz sonuçları incelendiğinde kritik p değerinin 0,05'ten küçük olmasıyla hipotez kapsamında oluşturulan model bir bütün olarak istatistiksel açıdan anlamlıdır. R Square değeri 0,153'tür. Yani katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki değişimin %15,3'lük kısmı, yeşil muhasebe uygulamalarının üretim sırasında ortaya çıkan atıkların yönetiminde yararlı olacağına yönelik düşüncelerindeki değişimler tarafından açıklanmaktadır. Katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artış ise, işletmelerin üretim faaliyetleri sonucunda oluşan atıkların yönetiminde yeşil muhasebesinin olumlu etkisine yönelik yargılarını 0,606 birim arttırmaktadır. Ayrıca modelde otokorelasyon yoktur ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı söz konusudur.

Tablo 16. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Su Kullanımı ve Yönetiminde Yararlı Olması

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,222	1,915	1,000	0,639	38,764	0,000

Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerinin, yeşil muhasebe uygulamalarının su kullanımı ve yönetiminde yararlı olacağına yönelik yargıları üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla uygulanan analiz sonuçlarına göre model bir bütün olarak anlamlıdır, modelde otokorelasyon yoktur ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bir bağlantı söz konusudur. Regresyon

analizi sonucunda, katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerine ait olan değişimlerin %22,2'lik kısmını yeşil muhasebe uygulamalarının su kullanımı ve yönetiminde yararlı olacağına yönelik yargılarındaki değişimler tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca katılımcıların bilinçlerine ait 1 birimlik artış, yeşil muhasebesine ait yargı ifadelerini 0,639 birim artırmaktadır.

Tablo 17. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Sera Gazı Salınımını Yönetmesi

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,133	1,894	1,000	0,534	20,794	0,000

Tablo 13'te yapılan regresyon analizi sonuçlarında F değeri 20,794; sig değeri ise $0,000 \leq 0,05$ olduğu için H13 hipotezi kapsamında oluşturulan model bir bütün olarak anlamlıdır. Modelin R^2 değeri 0,133'tür ve bu duruma göre katılımcıların yeşili/doğayı korumaya olan bilinçleri ve duyarlılıklarında değişimin %13,3'lük kısmı, yeşil muhasebe uygulamalarının sera gazı salınımını yönetmekte yararlı olacağına yönelik yargı ifadelerindeki değişimler tarafından açıklanmaktadır. Buna ilaveten Durbin-Watson testi sonucunda elde edilen 1,894 değeri modelde otokorelasyon olmadığı göstermektedir. Hipotezi oluşturan sorulara yapılan regresyon analizi sonucunda araştırmaya katılan katılımcıların yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artışta, yeşil muhasebe uygulamalarının sera gazı salınımını yönetmekte yararlı olacağına yönelik yargı ifadelerini 0,534 birim arttırmaktadır ve 1,000'lik VIF değeri bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olduğunu göstermektedir.

Tablo 18. Yeşili/Doğayı Koruma Bilinci ve Yeşil Muhasebe Uygulamalarının Enerji Tasarrufunu Artırması

	R Square	Durbin-Watson	VIF	B	F	Sig.
Regression	0,103	1,915	1,000	0,484	15,569	0,000

Yapılan araştırmada oluşturulan son modelde 0,05 anlamlılık düzeyince bir bütün olarak anlamlıdır ve otokorelasyona rastlanılmamıştır. Araştırma kapsamında ulaşılan öğrencilerin yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki değişimlerin %0,103'lük kısmı, yeşil muhasebe uygulamalarının enerji tasarrufunu artıracığına yönelik olumlu yargılarındaki değişimler tarafından açıklanmakta ve yeşili/doğayı koruma bilinçlerindeki 1 birimlik artış, yeşil muhasebe uygulamalarının enerji tasarrufunu arttıracığına yönelik yargılarını 0,484 birim arttırmaktadır. Ayrıca modelde $VIF=1,000$ olduğu görülmekte ve bu değer bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Son yıllarda hızla gelişen bilim ve teknoloji, küreselleşmenin getirdiği bir takım faktörler ile birlikte insanoğlunun doğayı daha fazla kirletmesine neden olmuş ve insanlık için yeşili/doğayı koruma bilinci günden güne önem kazanmıştır. Bu durum, çevre ile sıkı bir ilişkide olan işletmeler açısından da yeni bir kavram olan yeşil muhasebe kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu konu dahilinde, muhasebe dersi alan öğrenciler üzerinde yeşili/doğayı koruma bilincinin yeşil muhasebe üzerindeki etkisinin ölçülmesinin amaçlandığı çalışmada Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bucak Hikmet Tolunay Meslek Yüksekokulu ve Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim görmekte olan 138 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın amacına yönelik elde edilen anket verileri öncelikle Cronbach's Alpha testine tabii tutulmuş, devamında yüzde ve frekans dağılımlarına göre incelenerek Regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmada bir adet ana hipotez on dört adet alt hipotez olmak üzere toplamda on beş hipotez kurulmuştur. Yapılan analizler sonucunda kurulan on beş hipotez de kabul edilmiştir.

Araştırmanın, "Muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşil muhasebeye olan olumlu yaklaşımda, yeşili/doğayı koruma bilincinin yeşil muhasebe kavramı ile ilgili olduğu istatistiksel açıdan anlamlıdır" ana hipotezi yapılan regresyon analizi sonucunda kabul edilmiştir. Dolayısıyla muhasebe eğitimi alan öğrencilerde yeşili/doğayı koruma bilincinin, yeşil muhasebe kavramına olan olumlu yaklaşım üzerinde etkisi vardır yorumu yapılabilmektedir. Ana hipotez dahilinde hazırlanan on dört alt hipotezde kabul edilmiştir. Yani muhasebe öğrencilerinde yeşili/doğayı koruma bilincinin,

İşletmelerin çevresel performanslarının yeşil muhasebe ile raporlaması gerektiğine,

- Yeşil muhasebenin temiz ve güvenli üretimi arttıracığına,
- Çevresel problemlerin çözümü için işletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarının yürütülmesi gerektiğine,
- Yeşil muhasebe uygulamalarının doğal kaynakların gereksiz tüketiminin sınırlandırılmasında yararlı olacağına,
- İşletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarına katılmalarının devlet tarafından zorunlu hale getirilmesi gerektiğine,
- İşletme ve çevre arasındaki ilişkinin yeşil muhasebe ile raporlanabilirliğine,
- Yeşil muhasebe uygulamalarının ekosistemi koruyucu nitelikte olduğuna,
- İşletmelerin yeşil muhasebe uygulamalarının bir parçası olarak çevre politikalarının belirlemesi gerektiğine,
- Yeşil muhasebe uygulamalarının dolaylı olarak işletme maliyetlerinin düşürülmesinde katkıda bulunduğuna,

- Yeşil muhasebe uygulamalarının biyoçeşitliliğin sürdürülmesinde yararlı olacağına,
- Yeşil muhasebe uygulamalarının üretim sırasında ortaya çıkan atıkların yönetiminde yararlı olacağına,
- Yeşil muhasebe uygulamalarının su kullanımı ve yönetiminde yararlı olacağına,
- Yeşil muhasebe uygulamalarının sera gazı salınımı yönetmekte yararlı olacağına ve son olarak
- Yeşil muhasebe uygulamalarının enerji tasarrufunu arttıracığına yönelik yargılar üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aydın, S. (2012) Konaklama İşletmelerinde Çevre Muhasebesi Uygulamaları ve Çevresel Maliyetlerin Yaşam Döngüsü Değerlemesi. *World of Accounting Science* 14(4); 99-120.
- Bilen, A. ve Seyitoğlu O. (2016), İş Örgütlerinde Çevre Muhasebesi Algısına Yönelik Bir Araştırma: Diyarbakır İli Örneği, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 5(7); 1743-1756.
- Ceyhan S. ve Serkan A. (2015), İşletme Fonksiyonları Açısından Çevreye Duyarlı İşletmecilik, *Uluslar arası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*. 11(26); 115-137.
- Coşkun A. ve Karaca N. (2008), KOBİ'lerde Çevresel Maliyetlerin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri: Metal İşleme Sektöründen Bir Uygulama, *Ekoloji Dergisi*, 18(69); 59-65.
- Otlu, F. ve Kaya, G. A. (2010), Çevre muhasebesi ile ilgili muhasebe meslek mensupları üzerine bir araştırma. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1); 43-56.
- Haftacı, V. ve Kamuran S. (2007) Çevre kirlenmesi ve çevre koruma bağlamında çevre muhasebesinin önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. S 33; 102-120.
- Kalaycı, Ş. (2008), Spss Uygulamaları Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kızıl, C., Akman, V., Tasmacıoğlu, A. ve Taşkıran, H. (2010, Çevre Muhasebesinin Önemi Üzerine Bir Araştırma. *Beypkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2) ; 20-34
- Korukoglu, A. (2014) An Analysis of the Approaches of Enterprises Towards Environmental Accounting Subjects." *Ege Akademik Bakis*, 14(3); 481.
- KORUKOĞLU, A. (2015). İşletmelerde Çevre Muhasebesi ve Diğer Çevresel Faaliyetlerin Gerçekleşme Durumunun Araştırılması. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(1); 83-111.
- Lazol, İ., Muğal, E. ve Yücel, Y. (2008) Sürdürülebilir Bir Çevre İçin Çevre Muhasebesi ve KOBİ'lere Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. S. 38; 56-69
- Sevilengül, Orhan. (1996) *Genel Muhasebe-Tekdüzen Muhasebe Sistemi İle Uyumlu* (5. Baskı): Gazi Kitabevi, Ankara.
- Türküm, A. S. (1998) Çağdaş toplumda çevre sorunları ve yeşili/doğayı koruma bilinci." *Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, Eskişehir* : 165-181.
- Yılmaz, Z. ve Şahin, Z. (2017) Muhasebe Dersi Alan Öğrencilerin Yeşil Muhasebe Konusundaki Algıları ve Farkındalıkları. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 3(1); 110-122.

TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI'NIN 2016 ENTEGRE RAPORU ÜZERİNE BİR ANALİZ

Naciye ALEVOK İZCİ¹

ÖZ: Entegre Raporları işletmelerin finansal olan ve finansal olmayan raporları içermekte olup, yatırımcıların işletme ile ilgili yatırım kararlarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca bu raporlar çeşitli ve karmaşık bilgileri daha kolay anlaşılır ve ulaşılabilir hale getirmiştir. Bu raporlama sistemi ile hem işletmelerin farklı tiplerde rapor hazırlamasının da önüne geçmiş hem de yatırımcının istediği bilgiye kolay ulaşması ve raporlar arası karşılaştırma yapması sağlamıştır. Ayrıca bu raporlar işletmelerin hem geçmiş hem de gelecek ile ilgili bilgilerini içermektedir. Bu çalışmada entegre raporlamayla ilgili teorik bilgiler verilmiş olup Türkiye Sınai Kalkınma Bankası tarafından hazırlanan 2016 Entegre Raporunun detaylı analizi yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Entegre Raporlama, Kurumsal Raporlama, Finansal Raporlama.

AN ANALYSIS ON 2016INTEGRATED REPORT FOR TURKISH INDUSTRIAL DEVELOPMENT BANK

ABSTRACT: Integrated Reporting includes financial and non-financial reports generated by the business, helping investors to get their business investment decisions right. It has also made various and complex information more understandable, systematic and easily accessible. With this reporting system, the companies have prevented the preparation of reports which are different from each other and so that the investor can easily access the desired information and compare the reports. Integrated Reporting includes both historical and futuristic information for businesses and gives businesses the opportunity to write their own original stories. In this study, theoretical information about integrated reporting is given and a detailed analysis of the 2016 Integrated Report prepared by TSKP has been made.

KEYWORDS: Integrated Reporting, Corporate Reporting, Financial Reporting.

¹ Dr. Öğrenci, naciyealevok@gmail.com

1. GİRİŞ

İşletmelerin üretim süreçlerinde makine ve emek kadar bilgi ve teknolojinin de önemli rolünden dolayı maddi olmayan varlıklar maddi olan varlıklar gibi öneme sahip olmaya başlamış fakat bu durum finansal tablolara yansımamıştır. Yani finansal tablolarda maddi olmayan varlık gösterimi kısır kalmakta ve işletmenin gerçek değeriyle defter değeri arasında farklılık ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı yatırımcılar firmanın gerçek değerini ölçmek için işletmeden çevre, çalışan hakları, sosyal durum gibi konularda bilgi talep etmeye başlamıştır. Ve sonuç olarak da çevre raporu, sürdürülebilirlik raporu ve entegre raporları gibi finansal olmayan raporlar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, "TSKB tarafından hazırlanan entegre raporlamanın incelenmesi amaçlanmış ve rapor IIRC tarafından belirlenen çerçeve, temel kavramlar ve prensipler göz önünde tutularak; Entegre Raporunun içerik öğeleri" değerlendirilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında Kurumsal raporlamanın gelişimi ve entegre raporlama incelenecektir.

2. KURUMSAL RAPORLAMA KAVRAMI

Kurumsal raporlar hem finansal hem de finansal olmayan bilgileri içermektedir. İçerdiği bilgilerin kolay, anlaşılır, doğru ve kaliteli olması önem arz etmektedir. Bu raporlar işletme sahiplerine, ortaklarına, işletmenin çalışanlarına ve yatırımcılara bilgilendirmek amaçlı düzenlenir ve yayınlanır. Genellikle işletme yöneticileri ve analistler tarafından hazırlanır. Hazırlanan raporlar sermaye piyasası düzenleyicileri ile muhasebe ve denetim standartlarını düzenleyen kurumların belirlediği kurullarla uyumludur. Böylece belli bir standartla hazırlanan bu raporlar arasında kıyaslama ve karşılaştırma yapılabilir.

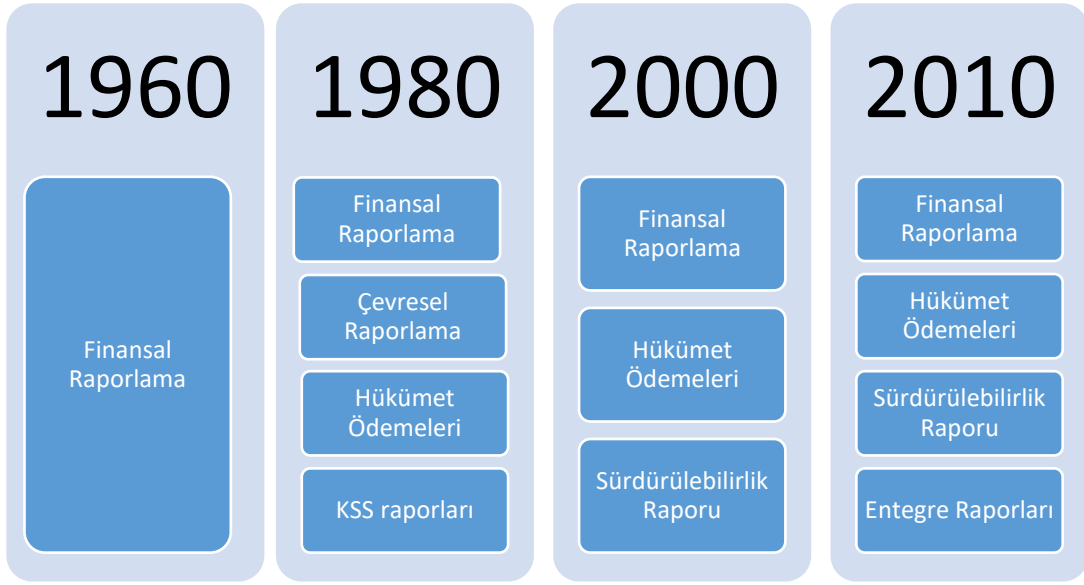
Finansal raporlar için standartlar mevcuttur ancak finansal olmayan raporlar için mevcut çerçeveler olsa bile finansal raporlarda olduğu gibi aynı güvence verilmesi mümkün değildir. Finansal olmayan raporlar için gönüllülük esastır.

2.1. Kurumsal Raporlamanın Tarihsel Gelişimi

Kurumsal raporlamanın kökeni tarımsal faaliyetlerin takasının yapılmasıyla tutulan muhasebe kayıtlarına kadar dayandığı söylenebilir. Fakat bu kayıtların tutulma ve yayınlama zorunluluğu 1930 yılında yaşanan büyük buhrana dayanmaktadır. ABD'de yaşanan bu kriz de yatırımcıların finansal piyasalara olan güvenini kaybettirdiği görülmüştür. Yaşanan olumsuzlukların ortadan kaldırmak amaçlı Genel Kabul Görmüş Muhasebe Standartları'nı (US GAAP) ve ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu'nu (SEC) kurulmuş ve böylece borsada işlem gören firmaların finansal bilgilerini yayımlaması zorunlu hale getirilmiştir (Aras ve Sarioğlu,2015:21). Böylece hedeflenen yarımçı güveni tekrar kazanılmaya çalışılmıştır. Bu gelişmelerle beraber diğer ülke borsalarında işlem gören işletmeler de bu harekete katılmış ve finansal raporların yayınlanması tüm dünyada yaygınlaşmıştır. Lakin bu

oluşum bir sıkıntıyı da beraberinde doğurmuştur. Yayınlanan raporlar farklı kurallarla hazırlanıldığı için birbirleriyle karşılaştırma yapmak nerdeyse imkânsızdı. Bu sorunun çözümü içinde Kalkınma Örgütü, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC), Birleşmiş Milletler Ekonomik İş birliği ve (OECD) Uluslararası Menkul Kıymetler Örgütü (IOSCO) birçok kuruluş bir araya gelerek 1973 yılında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'ni (IASC) kurmuştur. Bu komite 2000 yılına kadar 39 TMS/TFRS yayınlamıştır (Köse ve Çetinel, 2017:163). Türkiye'de ise 1999'da 2499 sayılı SPK'na eklenen bir madde ile Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun kurulması kabul edilmiş ve 2002 tarihinde faaliyete başlamıştır. 01.01. 2013 yılı itibariyle yürürlüğe giren yeni TTK ile de TFRS'leri uygulama zorunluluğu getirirse de uygulamada yeterli alt yapının olmamasından kaynaklı ileri bir tarihe ertelenmiştir.

Şekil 1. Finansal Tabloların Tarihsel Gelişimi

Kaynak: ALTINAY, A.T. "Entegre Raporlama Ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi", Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year, 3(25), 2016, 58.

Finansal raporlar işletmenin maddi varlıklarıyla ilgili bilgiler sunmaktadır. Fakat işletmeler sadece maddi varlıklardan oluşmamakta aynı zamanda maddi olmayan varlıklardan da oluşmaktadır. Yani maddi olmayan varlıklarında önemi giderek artmakta fakat bunlar finansal tablolarda yeterince yer bulamamaktadır. Bunun sonucunda da işletmenin gerçek değeri tam olarak bilinmemektedir. Örneğin, Ocean Tomo'nun 2011'de yaptığı araştırma sonucuna göre S&P 500 şirketin pazar değerinin neredeyse %80'ini maddi olmayan varlıklardan oluşmaktadır (Aras ve Sarıoğlu, 2015: 21).

Yani finansal tablolar işletmenin tüm varlığını yansıtmada yetersiz kalmakta bunun sonucunda da yatırımcılar işletmelerden çevre, sosyal ve yönetim konularında bilgi talep etmektedir. Bu talebin sonucunda da çevre, sürdürülebilirlik ve entegre raporları meydana gelmiştir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında entegre raporlama incelenecektir.

3. ENTEGRE RAPORLAMA

3.1. Entegre Raporlamanın Gelişimi

1975 yılında Birleşik Krallık Muhasebe Standartları Yönlendirme Komitesi (UK Accounting StandardsSteeringCommittee) tarafından yayınlanan 'TheCorporateReport',da işletme raporları hazırlanırken entegre bakış açısıyla hem yatırımcıların hem yöneticilerin ihtiyacını karşılayacak bir rapor olması gerektiği vurgulanmıştır (Köse ve Çetinel, 2017:165). Daha sonra 1994'te yayınlanan King-I raporunda işletmelerin finansal olmayan bilgilerinin de raporlarda olması vurgulanırken 2002 yılında ikincisi yayınlanan King raporunda bir adım daha ileriye gidilerek işletmelerin hem finansal hem sosyal ve çevresel konularında raporlarında yer alması gerektiği vurgulanmıştır (Aras ve Sarioğlu, 2015:41). 2007 yılında ise Muhasebe Birleşik Raporlama Çerçevesi (Accounting for Sustainability-A4S-Connected)'nde entegre raporlamanın bugünkü çerçevesi oluşturulmuştur (Köse ve Çetinel, 2017:165).2009 yılına gelindiğinde ise Güney Afrika'da ilk duyurulmuş ve Güney Afrika'dan sonra, Brezilya, Danimarka, Portekiz, Fransa, Almanya, İngiltere ve İspanya'da entegre raporlama düzenlemişlerdir. Türkiye'de de bu duruma paralel gelişmeler yaşanarak IIRC iş birliği ile Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD) ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği liderliğinde Entegre Raporlama Platformu kurularak işletmeler arasında entegre raporu uygulanmasının yaygınlaşması hedeflenmiştir (Topçu ve Korkmaz, 2015: 7).

3.2. Entegre Düşünce

IIRC, entegre düşünceyi, "Bir kuruluşun çeşitli işletme ve fonksiyonel birimleri arasındaki ilişkileri ve kullandığı sermaye öğelerini aktif şekilde hesaba katmasıdır" olarak tanımlamaktadır.

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi entegre düşünceyi, "üst yönetimin değer yaratma sürecini ve bu sürecin nasıl uzun vadeli bir değere döneceğini yönetmesi" olarak tanımlamaktadır. İşletmenin tüm fonksiyonları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmayı hedefleyen entegre raporlama Entegre düşünce sonrası meydana gelmiştir.

3.3. Entegre Raporlamanın Tanımı

Entegre raporun ne anlama geldiğine ilişkin birçok tanımı bulunmaktadır. King ve Roberts'e göre entegre raporu, bir işletmenin faaliyetlerinde finansal ve sürdürülebilirlik konuları ile ilgili performansının gelecek nasıl bir değer yaratacağını (King ve Roberts,2017:91).

IIRC, entegre raporu, "Bir kuruluşun stratejisinin, kurumsal yönetiminin, performansının ve beklentilerinin kuruluşun dış çevresi bağlamında kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı nasıl sağlayacağını kısa ve öz bir şekilde bildirilmesidir" şeklinde tanımlamaktadır.

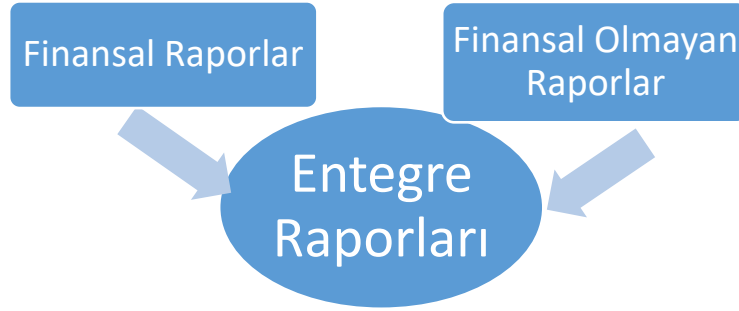
Güney Afrika Entegre Raporlama Konseyi (RSCA) ise kuruluşun performansı ile finansal ve sürdürülebilirlik raporlarının bir vücut olarak ortaya konması olarak yorumlamıştır. Başka bir tanıma göre

entegre raporlar, iş modeli, stratejik hedefler, bütüncül performans ve yönetim hakkında öz ve şeffaf bilgiler içeren raporlardır (Köse ve Çetinel, 2017:162). Fakat basitçe bir raporlama değildir, bütüncül bakış açısıyla yönetsel bir rapordur (Kaya, Aygün, Yazan,2016:86).

“Entegre raporlama, şirketin ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarının paydaşlar tarafından tam anlamıyla değerlendirebilmesini ve böylece şirketlerin uzun vadede değer yaratmalarının daha kolay ölçülebilmesine imkân sağlayacaktır. Yani, entegre raporlama şirketin mali sorumluluğunun ve güvenilir pazarın en temel taşıdır”(Krzus,2012:66).

Kısaca entegre raporları işletmenin mevcut raporlarında bulunan çeşitli bilgiler arasında bağlantılar kurarak işletmenin gelecekte yaratacağı değerleri nasıl etkileyeceğinin resmini çizilmesidir denebilir.

Şekil 2 . Entegre Raporunu oluşturan raporlar

Finansal raporlar işletmenin sadece geçmiş bilgilerini içerir, finansal bilgiler odaklıdır ayrıca kısa vadeli değer yaratmayı hedefler ve halka açık şirketlerde zorunlu kılınmıştır. Sürdürülebilirlik raporları ise geçmiş ve gelecek bilgileri içerir, genellikle finansal olmayan bilgiler mevcuttur, uzun vadede değer yaratmayı hedefler ve gönüllü olarak hazırlanır. Entegre rapor ise hem finansal hem de finansal olmayan bilgileri içerir ayrıca kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı hedefler hem geçmiş hem gelecek odaklıdır, işletmeler tarafından gönüllü veya zorunlu olarak düzenlenir. Kısaca entegre rapor mali performansa ek olarak yaratılan değer, çevreye, sosyal itibara, insan sermayesine ve diğerlerine olan güven gibi tüm sürdürülebilirlik kritik faktörlerini dinamik ve karşılıklı ilişkilerini bütüncül olarak ele almaktadır (Elmacı ve Sevim,2017: 19)

3.4. Entegre Raporlamanın Amacı, İlkeleri, İçeriği, Getirdiği Yenilikler ve Faydaları

Entegre raporu bir işletmenin stratejisinden, kurumsal yönetimine, performansının ve beklentilerinin bağlamında kısa, orta ve uzun vadede nasıl değer yaratacağını kısa ve öz bir şekilde göstermeyi amaçlar. Ayrıca entegre raporu yatırımcılara bir işletmenin bir zaman dilimi içinde nasıl değer yaratacağını göstermektedir. Bundan dolayısıyla finansal ve finansal olmayan diğer konularda ilgili bilgiler içerir (IIRC: 2013:7).

IIRC' ye göre, entegre raporunun asıl amacı işletmelere kaynak sağlayacak tarafa işletmenin zaman içinde geleceği konumu resmetmektir. Bundan dolayı işletmelerin hem finansal hem de diğer konularda ilgili bilgilerini içerir.

Entegre raporlamanın amaçları şu şekilde sıralanabilir (<http://www.entegreraporlamatr.org/en/integrated-reporting/what-is-integrated-reporting.aspx>, E.T:19.12.2017):

- Finansal raporların kalitesini artırmak,
- Kurumsal raporlamaya bütüncül ve efektif bir bakış açısı sağlamak,
- Değer yaratmayı kısa orta ve uzun vadede teşvik etmek,
- Sermayenin finansal, fikri hakları, insan kaynakları, sosyal, ilişkisel ve doğal gibi unsurlarında hesap verilebilirliği sağlamak.
- Entegre raporu çerçevesi ilkelere dayalıdır.
- Kılavuzun ilkeleri ise şu şekilde sıralanmıştır (IIRC, 2013:16):
- Stratejik odak ve geleceğe yönelim,
- Bilgiler arası bağlantı,
- Paydaşlarla ilişkiler,
- Önemlilik,
- Kısa ve öz olma,
- Güvenilirlik ve bütünlük,
- Tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik.

Ayrıca bu ilkeler özellikle büyük şirketlerin rekabet avantajını korumak amaçlıdır (IIRC, 2013:7, Aras ve Sarıoğlu, 2015:56).

Bir entegre raporu sekiz temel içerikten oluşmaktadır. Fakat içerik öğelerinin bir standardı yoktur yani her rapor kendine özgünlük taşır ve raporun içeriği işletmenin karşılaştığı koşullarca belirlenir çünkü İçerik Öğeleri sorular üzerinden oluşturulmuştur (IIRC, 2013: 24). Aşağıda yer alan unsurların entegre raporlarda yer alması bu raporların işlevselliğini artıracaktır (Topçu ve Korkmaz, 2015:15-16):

- Raporun Kapsamı ve Sınırları,
- Organizasyona Genel Bir Bakış ve Faaliyet Gösterilen Dış Çevrenin Tanımlanması,
- Kurumsal Yönetim,
- Organizasyonel Açından Fırsatlar ve Riskler,
- Strateji ve Kaynak Yönetimi,
- İş Modeli,

- Performans Değerlendirmesi,
- Geleceğe Bakış ve Gelecek Hedefleri,
- Finansal Tablolar ve Ekonomik Göstergeler,
- Analitik Yorumlar

Entegre raporlama işletmelere birçok yenilik getirmiştir bu yenilikler ve faydalarını şu şekilde sıralanabilir (King ve Roberts,2017:101):

- Kurumun birçok fonksiyonu arasında iş birliği sağlar,
- İşletmenin içinde bulunduğu sosyal çevrenin tanınmasına yardımcı olur,
- Kurumun operasyonlarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur ve böylece önemli faktörlerin fark edilmesini sağlar,
- İşletmenin stratejik düşünmede ilerleme sağlar,
- Rapor hazırlama sürecinin hızlandırır,
- Bilgi toplama kalitesi artar, oluşturulan bilgilerin karşılaştırılabilir ve finansal olan ve finansal olmayan bilgilerin olduğu bir doküman oluştur,
- Çalışanların entegre düşünmesine yardımcı olur,
- Farklı departmanlar arası iş birliği sağlayarak ortak iş yapma kültürünün gelişmesine yardımcı olur,
- Kurum için önemli olan konulara odaklı rapor hazırlamayı sağlar,
- İşletmedeki finansal olmayan değerlerin fark edilmesini sağlar,
- Projeleri bütüncül bakış açısıyla değerlendirilmesini sağlayarak stratejik düşünme yeteneğini geliştirir,
- Uzun vadeli planların yapılmasını sağlar,
- Şeffaflığı artırarak paydaşlarda güvenin artmasını sağlar,
- Çevresel, sosyal ve yönetim ile ilgili konularda toplumu bilgilendirir,
- İç ve dış raporlamayı birleştirerek raporlama maliyeti azaltılmış olur,
- Çalışanlara şirketi ve geleceği düşündürerek çalışanlarını kurumun bir parçası haline getirir,
- Kuruluş da inovasyonu destekler,
- İşletme içi risklerin daha iyi görünmesiyle, işletme, gelebilecek tehditlerin keşfini sağlar.

IIRC ve diğer kuruluşların 2014 yılında entegre raporu sunan işletmeler arasında yaptığı ankete göre şu sonuçlar ortaya çıkmıştır (Aras ve Sarıoğlu, 2015: 81).

Katılımcıların:

- %94'ü değer yaratma anlayışını geliştirdiğini,
- %84'ü veri kalitesini artırdığını,
- %79'ü karar alma süreçlerini iyileştirdiğini,
- %78'ü amaç ve hedeflere ilişkin yönetim kuruluyla daha iyi iş birliği sağladığını,
- %68'ü risk ve fırsatların daha iyi anlaşılmasını sağladığını ifade etmişlerdir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası 2016 entegre raporu incelenecektir.

3.5 Entegre Raporlamanın Zorlukları

Aras ve Sarioğlu'nun 2015 yılında hazırladıkları rapora göre entegre raporunun zorlukları şunlardır (Aras ve Sarioğlu, 2015:82);

Kısalık paradoksu: Entegre raporlarının temel amaçlarından biride kısa bir rapor oluşturmaktır. Fakat birçok işletme kısa rapor oluştururken zorlanmakta bazı işletmelerin de hazırladığı raporun içeriği anlamsız olmaktadır.

Özgün bir hikaye anlatma: Entegre raporları işletmelere kendi hikayelerini hazırlama süreci tanır fakat bazı işletmeler Entegre Raporlama Çerçevesi'ndeki prensiplerini aynen uygulamakta olup özgün bir rapor oluşmamaktadır.

Ufku genişletme: Entegre raporları işletmelerin hem geçmiş hem de gelecekteki faaliyetlerini içermektedir. Fakat bazı kurumlar sadece geçmiş ve şimdiki süreçteki faaliyetlerinde boğulmakta ve amacına ulaşmamış bir rapor hazırlamaktadırlar.

Performansı yeniden gözden geçirme: 26 ülkeden 100 şirketle yapılan entegre raporlama araştırmasına göre şirketlerin içerik öğelerini anlamada zorlanmadığı fakat kılavuz ilkelerini anlamakta problem yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca işletmelerin %74'ü finansal olmayan performanslarına ilişkin veriler sunmaktadır.

4. ENTEGRE RAPORLAMA: TÜRKİYE SINAI KALKINMA BANKASI

1950 yılında, Dünya Bankası, T.C. Merkez Bankası desteği ve ticari bankaların pay sahipliği ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası İstanbul'da kuruldu. Banka kurulduğundan buyana kurumsal bankacılık, yatırım bankacılığı ve danışmanlık alanlarında hizmet vermektedir (www.tskb.com.tr/tr/hakkimizda/bizi-taniyin, Erişim tarihi: 02.11.2017). TSKB, Türk finans sektöründe ilk entegre raporu hazırlayan banka olma özelliği taşıdığı için önem arz etmektedir. İlki 2016 yılında hazırlanan bu rapor TSKB'nin finansal olan ve finansal olmayan bilgilerini içermektedir. TSKB, entegre raporunda tüm sermaye öğelerini incelemektedir. Hazırlanan bu rapor belirlenen Raporlama

Çerçevesinin genel ilkeleri ve içeriği göz önünde bulundurularak hazırlanmaya çalışıldığı görülmektedir. TSKB'nin hazırladığı bu ilk raporda Banka'nın dünden bugüne gelişimi, yarattığı değeri ve önemli yapıtaşları aktarılmıştır. TSKB'nin misyonu *“Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınması için girişimcilere finansman, aracılık ve danışmanlık desteği sağlamak, sermaye piyasasının gelişmesinde sürekli rol almak, müşterilerimize, hissedarlarımıza, çalışanlarımıza ve diğer paydaşlarımıza artan oranda katma değer yaratmak”* vizyonu ise *“Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınmasında öncü banka olmak”* tır (TSKB Entegre Rapor 2016:21-22).

4.1. TSKB Entegre Raporunun İçerik Öğeleri

Finansal bir kuruluş olarak ilk defa yayınlanan entegre raporu bundan sonra entegre raporu hazırlamak isteyen kuruluşlarca örnek alınacağı için önem arz etmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında finansal bir kuruluş olan Türkiye Sınai ve kalkınma bankası ilk olarak yılı 2016 için hazırlanan Entegre Raporunun içeriği anlatılacaktır

4.1.1. Kurumsal Görünüm ve Dış Çevre

Entegre raporlamada kurumsal görünüm ve dış çevre başlığı altında işletmenin ne iş yaptığı ve çalıştığı koşullardan bahsedilmektedir. TSKB'nin 2016 yılı için hazırladığı Entegre Raporunda kurumsal görünümünden şu şekilde bahsedilmektedir: (TSKB, *“Entegre Rapor 2016:1-23*)

TSKB, uluslararası fon kaynaklarını çeşitlendirmektedir. Bu amaçla yaptığı çalışmalar şöyledir;

- Kalkınma kurumlarıyla 6 tane fon anlaşması imzalamıştır.
- KOBİ ve orta ölçekli işletmelere fon sağlayabilmek için Avrupa Yatırım Bankası (EIB)'la 100 000 000 Euro değerinde kredi almıştır.
- Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği projelerine kaynak sağlayabilmek için Alman Kalkınma Bankası'ndan (KfW) 150 000 000 Euro ve Avrupa Yatırım Bankası'ndan (EIB) 100 000 000Euro değerinde kredi anlaşması imzalamıştır.
- Jeotermal enerji projeleri için Dünya Bankası (IBRD) ile 150 000 000 ABD doları kredi imzalanmıştır.

I. TSKB'nin, Kadın istihdamına verdiği önem çeşitli çalışmalarına da yansımıştır;

2016 yılında kadın istihdamını destekleyen kurumlara fon sağlamak amaçlı Fransız Kalkınma Ajansı (AFD) ile 100 milyon Euro değerinde kredi alınmıştır.

Entegre Raporunda dış çevre *“kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma yeteneğini etkileyen teknolojik, yasal, ticari, toplumsal, çevresel ve siyasi unsurları kapsar”* şeklinde yorumlanmaktadır (Ercan ve Kestane,2017:19). TSKB'nin 2016 yılı için hazırladığı Entegre Raporunda dış çevre ise ekonomik görünüm ana başlığının; dünya ekonomisi, Türkiye ekonomisi ve Türk bankacılık sistemi alt

başlıkları ile ele alınmıştır. TSKB'nin bu bölüm için hazırladığı bilgilerin bazıları ise şöyledir (TSKB Entegre raporu,2016:9-15);

Küresel büyümede ılımlı seyir devam etmektedir ve raporda dünya ekonomisi için şunlar söylenmiştir;

- Gelişmiş ülkeler 2016 yılı için ortalama 1,6 büyürken, 2017 yılı için 1,8 büyüme beklenmektedir.
- Gelişmekte olan ülkeler ise 2016 yılı için 4,2 büyürken, 2017 yılı için 4,6 büyüme beklenmektedir.
- 2016 yılında küresel büyüme tahmininde düşüş gözlenmektedir.
- Çin piyasasında düşüş yaşanmakta, Hindistan büyümeye devam ederken, Rusya ve Brezilya ise resesyondan çıkmıştır.

II. Finansal piyasalara bakıldığında ise değişen eğilimler görülmektedir ayrıca finansal piyasalar için şunlar söylenmiştir;

- ABD faizleri yükselmiştir.
- ABD 10 yıllık tahvil faizi yılbaşında %2,27'iken %2,44 yılı bitirmiştir.
- Doların güçlenmesi gelişmekte olan ekonomileri kötü etkilemektedir.
- Çin' borsası %12 düşerek en çok kaybeden borsa olmuştur.
- Avrupa borsaları %3 oranında değer kaybına uğramıştır.
- Gelişmekte olan ülkelerin borsaları %9 değer kazanmıştır.
- ABD S&P'de %10 yükselmiştir.
- Petrolde ise arzın kesintisi fiyatta artışa neden olmuştur.

Hazırlanan raporda Türkiye ekonomisi için ise şunlar söylenmiştir:

- Türkiye ekonomisi 2016'nın üçüncü çeyreğinde %1,8 daralırken 2016 yılının ilk dokuz aylık döneminde büyüme oranı %2,2 olmuştur.
- Hane halkı tüketimi %3,2 azalmıştır.
- Tarımda %7,7 turizmde %8,4 ve ulaştırmanın etkisiyle hizmetlerde ve ağırlığı yüksek olan sanayi üretiminde %1,4 düşüşler yaşanmıştır.
- GSYH'de %2,66 oranında düşüş yaşanmıştır.
- Eylül 2016 yılı sonunda Türkiye ekonomisinin büyüklüğü 2,5 trilyon TL'dir.
- İhracattaki düşüşler sürerken, ithalat artmıştır.
- 2016 yılında Cari açık 32,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir.
- BIST yıldızlar pazarı 2016 yılını yükselerek 78.138 seviyesinde tamamlamıştır.

III. Hazırlanan raporda 2016 yılı bankacılık sektörü için ise şunlar söylenmiştir:

- Türkiye bankacılık sektörü yılsonu banka sayısı 52'dir.
- Sektörün varlıkları %8,4 büyümüş ve 2,7 trilyon TL olmuştur.
- Bireysel krediler %9, Kobi kredileri %9 artmıştır.
- Yurt dışından sağlanan krediler %4,8azaldı.
- Sektörün kârlılığı 2016 yılında %13'ünü üzerine yükselmiştir
- 2017 yılında ise %14-15 oranında büyüme beklenmektedir.

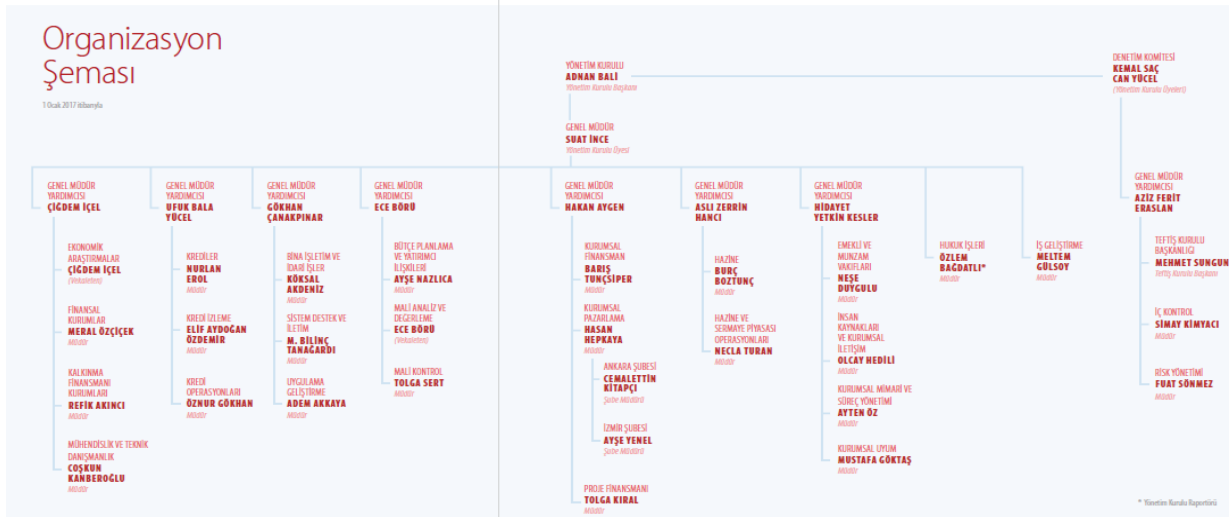
4.2. Kurumsal Yönetim

Bir kurum eğer kurumsal yönetimi sindirmemiş ve uygulamalarına yansıtamamış ise bir entegre raporu hazırlaması mümkün değildir çünkü entegre raporlama kurumun adil, şeffaf ve hesap verilebilirlik yönlerini tamamen gözler önüne sermektedir. TSKB entegre raporu bu bölümde şunlar anlatılmaktadır (TSKB, "Entegre Rapor 2016: 51-61).

Kurumsal yönetim TSKB için:

- Paydaşların çıkarını gözetmek, adil ve şeffaf bir banka olmak ve devamlı bir ekonomik performansın anlamına gelmektedir.
- TSKB'nin temel yönetim yapısını "Yönetim Kurulu, Genel Müdür, üst düzey yönetim ve komiteler" oluşturmaktadır. Ayrıca paydaşların ve hak sahibi her kesim yönetimde söz sahibidir.
- TSKB, "2009 yılından bu yana Türkiye'de kurumsal yönetim alanında notu en yüksek şirketlerden biridir. Ayrıca TSKB Ekim 2016 yılında 10 üzerinden 9,52 olan kurumsal yönetim derecelendirme notunu 9,53'e taşımıştır."

Şekil 3. TSKB'nin Organizasyon Şeması

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 52-53.

4.3. İş Modeli ile Değer Yaratma ve Performans Sonuçları

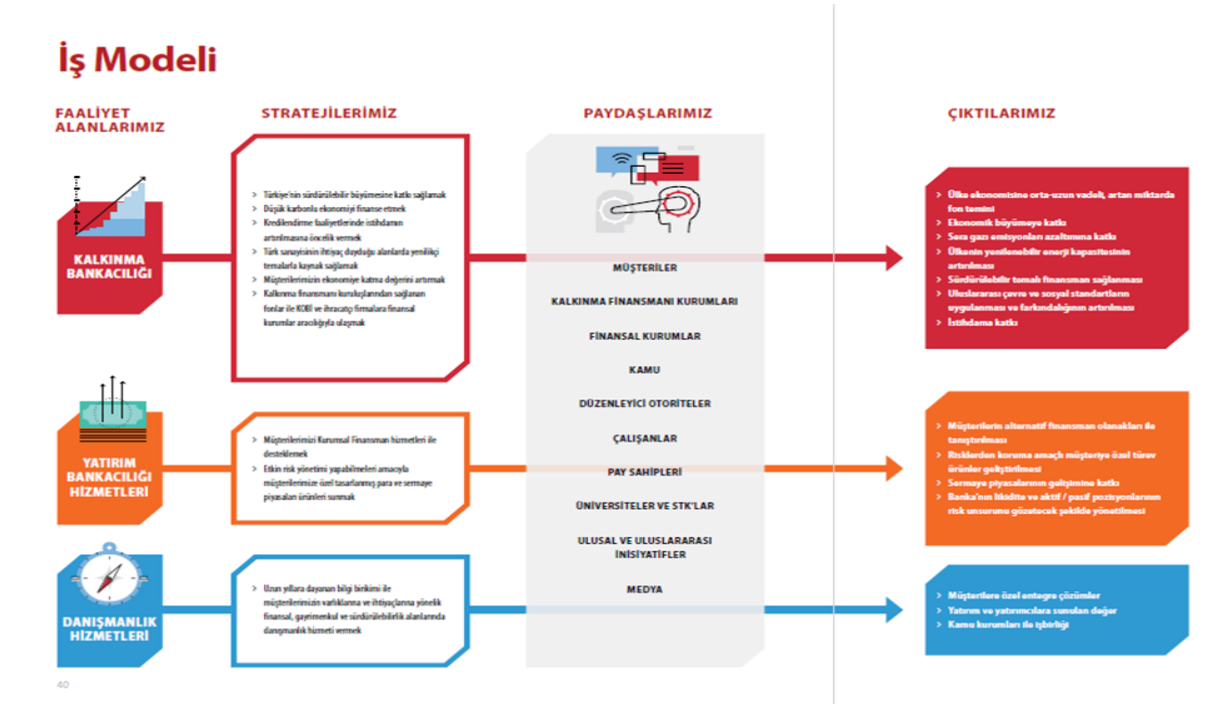
İş modeli kavramı çok tartışılan bir kavram olmasına rağmen tanımı üzerine ortak bir kaniya varılamamıştır fakat kavram geniş bir şekilde tanımlanacak olursa: “Şirketin para kazanmak için gerçekleştirdiği faaliyetler (uzmanlık), bu faaliyetler için ihtiyaç duyduğu kaynak ve ilişkiler (girdiler), kullandığı kaynaklar ve ilişkilerde yarattığı etkiler de dahil olacak şekilde çıktıları olabilir. İş modeli şirketin stratejisinin hayata geçmesini sağlayan temel unsurdur” (King ve Roberts, 2017: 79, Çeviren: Dr. Erkin ERİMEZ).

İş modeli, kuruluşun faaliyetleri ile stratejik hedeflerini karşılamayı amaçlayan kısa, orta ve uzun vadede oluşan değer in çıktı ve sonuçlara dönüştürmede kullanılır ve zaman içinde yaratılan sermaye öğelerinde ki artışla, azalışla veya dönüşümlerle kendini gösterir (Ercan ve Kestane ,2017:16).

Bir entegre raporda iş modeli aşağıdaki temel öğelerle birlikte tanımlanır

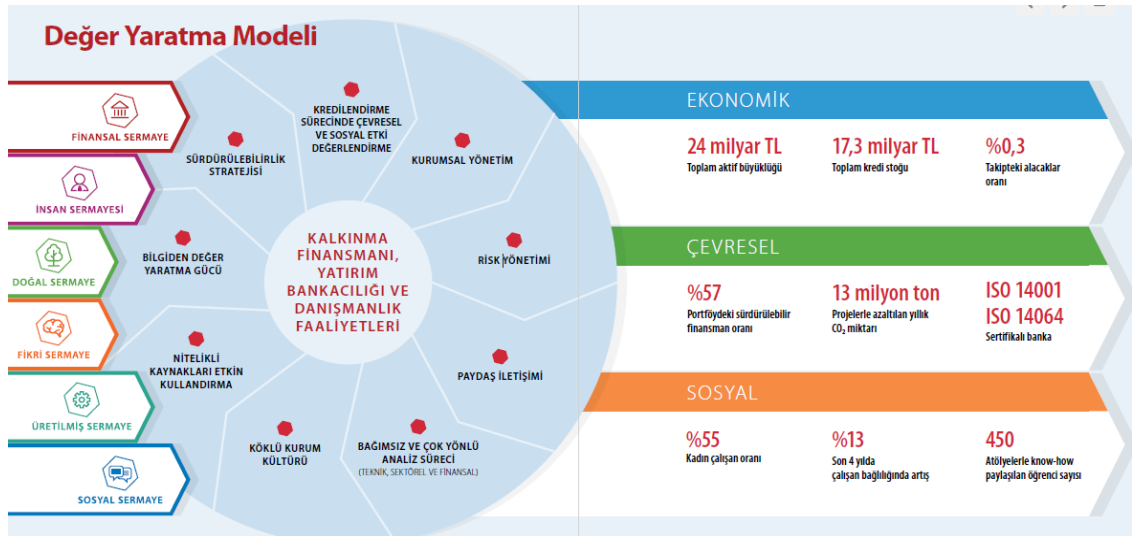
- Girdiler: Kuruluşun faaliyetleri için yararlandığı sermaye öğeleridir (IIRC, 2013:33):
- İş faaliyetleri: Bir kuruluşun faal olduğu işler.
- Çıktılar: İşletmenin ürünleri veya hizmeti ile atıklarıdır.
- Sonuçlar: Bir işletmenin girdisiyle çıktısıyla oluşturduğu pozitif veya negatif sonuçlardır.

Şekil 4. TSKB'nin İş Modeli

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 40-41.

Şekil 5. TSKB'nin Değer Yaratma Modeli

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 38-39.

Yukarıda Şekil 3 ve Şekil 4'de, TSKB'nin iş modelini ve iş modeline bağlı olarak değer yaratma biçimini göstermektedir. Gösterilen iş modeli kurumdan kuruma farklılık göstermektedir. Fakat genel hatlarıyla IIRC çerçevesine uygun olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın bundan sonraki kısmında TSKB'nin iş modeli temelinde sermaye öğeleriyle nasıl değer yarattığını, elde ettiği çıktıları ve performansı incelemektir.

4.3.1. Finansal Sermaye

Bir işletmenin üretimini veya hizmetini yapabilmesi için kullandığı fon havuzudur. Ayrıca işletmeler hem kendileri için hem de diğerleri (Paydaşlar ve Toplum) için değer yaratır. Aşağıdaki tabloda TSKB'nin hazırladığı rapora göre finansal sermaye ile yarattığı değerler verilmiştir (TSKB, "Entegre Rapor 2016:68-80).

Şekil 6. Finansal Sermayesinin Kurumsal ve Toplumsal Yarattığı Değer ile Performansı

GİRDİ	KURUMSAL DEĞER	TOPLUMSAL DEĞER	PERFORMANS SONUÇLARI
FINANSAL SERMAYE	Kaynak çeşitliliği artı. Orta ve uzun vadeli fon temini ve kullandırma sağlandı. Devlet garantili fonlara ulaşım kolaylığı sağlandı.	Sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlandı. Güvenilir çözüm ortağı oldu. Müşteri ihtiyaçlarına cevap veren yapılan dırılmış ürünler oluşturuldu. Güçlü hisse senedi performansı gerçekleş tirildi.	%75'ini Yatırım ve APEX Kredilerini n oluşturduğu bir portföy. %15 gider/gelir oranı. %17,6 özsermaye kârlılığı %57Kredi portföyünde sürdürülebi lir temalı fonlar

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 64-65.

Ayrıca TSKB'nin 2016 yılında öne çıkan diğer performans göstergeleri şöyledir:

- 1,8 milyar ABD doları tutarında kredi kullandırmıştır.
- Faaliyet gelirleri toplamı 772,5 milyon TL olmuştur.
- TSKB'nin net kârı 476,4 milyon TL olmuştur.
- Kredi sözleşmelerinin %38'ini yeni müşterilerle imzalamıştır.
- Kredilerin yaklaşık %70'ni yatırım, %25'ini işletme ve yaklaşık %5'ini ise APEX kredileri oluşturmaktadır.
- Kullanılan kredilerin yarısından fazlası uzun vadeli krediler oluşturmaktadır.
- Enerji verimliliği içinde 122 projeye destek vererek yaklaşık 750 milyon ABD doları kaynak sağlamıştır.
- 8,2milyar ABD dolarına tutarında reel sektöre destek sağlamıştır.

4.3.2. İnsan Sermayesi

İnsanların yeterlilikleri, kabiliyetleri, deneyimleri, motivasyonlarıdır. Aşağıdaki tabloda TSKB'nin hazırladığı rapora göre insan sermayesi ile yarattığı değerler verilmiştir(TSKB, "Entegre Rapor 2016:82-87).

Şekil 7. İnsan Sermayesinin Kurumsal ve Toplumsal Yarattığı Değer ile Performansı

İNSAN SERMAYESİ	KURUMSAL DEĞER	TOPLUMSAL DEĞER	PERFORMANS SONUÇLARI
	<ul style="list-style-type: none">• Nitelikli insan kaynağı gücü• Rekabet gücü• Çalışan memnuniyeti ve bağlılığı Büyük TSKB Ailesi	<ul style="list-style-type: none">• Topluma katma değer sağlayan p rojelerde imza• Toplumsal eşitliğe katkı• Nitelikli insan kaynağı• İstihdama katkı	<ul style="list-style-type: none">•Yönetim kadrosunda: Kadın: %56, Erkek %44• Kişi başı ortalama eğitim saati:55,9• Memnuniyet anketine %95 katılım

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 64-65.

Ayrıca TSKB'nin 2016 yılında öne çıkan diğer performans göstergeleri şöyledir:

- TSKB'nin toplam çalışan sayısı 567'dir. Bunlardan 319'u bankacılık kadrosunda yer almaktadır. Çeşitliliğe ve fırsat eşitliğine önem veren TSKB'nin Bankacılık kadrosunda yer alan 176 çalışan kadın iken 143'ü erkektir.
- 2010 yılından bu yana toplam 7 kere Kariyer Atölyeleri düzenlenmiş, bu atölyelerde 28 ders verilmiş, 255 öğrenci katılmış, 89 MT yetiştirilmiştir.
- 2016 yılında TSKB bankacılık kadrosu kapsamında 307 kişi ile memnuniyeti anketi düzenlemiş ve ankete katılım oranı yaklaşık %95tir.
- TSKB Vakıfları, yaklaşık 1.400 kişinin sağlık ve emeklilikle ilgili tüm yükümlülüklerini yapmaktadır.

4.3.3. Doğal Sermaye

İşletmenin üretim sağlayabilmesi için gerek olan hava, su, toprak, maden, orman, biyo-çeşitlilik ve ekosistem sağlığıdır (IIRC, 2013:12). Aşağıdaki tabloda TSKB'nin hazırladığı rapora göre doğal sermayesi ile yarattığı değerler verilmiştir(TSKB, "Entegre Rapor 2016:90-95):

Şekil 8. Doğal Sermayesinin Kurumsal ve Toplumsal Yarattığı Değer ile Performansı

	KURUMSAL DEĞER	TOPLUMSALDEĞER	PERFORMANS SONUÇLARI
DOĞAL SERMAYE	<ul style="list-style-type: none">Fon sağlayıcı ve paydaşların beklentilerini karşılayan sorumlu bankacılık anlayışıPaydaşlar nezdinde artan itibarÇevresel ve sosyal risklerin azaltılması ve yönetilmesi	<ul style="list-style-type: none">Düşük karbonlu ve çevre dostu ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkıTürkiye'de yenilenebilir enerji, enerji verimliliği ve kaynak verimliliği uygulamalarının gelişimine katkı	<ul style="list-style-type: none">Kredi portföyünün %57'si sürdürülebilir temalı fonlar13 milyon ton CO₂e emisyonu azaltımına destekSon 3 yılda paydaşların 15.000 ton karbon ayak izinin silinmesi%100 yeşil enerji kullanımı ve karbon sıfır banka

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 64-65.

Ayrıca TSKB'nin 2016 yılında öne çıkan diğer performans göstergeleri şöyledir:

- TSKB destek verdiği projelerle Türkiye'de yaklaşık 8,5 milyon ton karbon salımında azalmasına katkıda bulunmuştur ve son üç yılda yaklaşık 15.000ton karbon sıfırlanmıştır.
- TSKB, kâğıt tüketimini azaltmayı da hedeflemektedir.
- Elektrik tüketimi 2014 yılında 62kWh/m² iken 2016 yılında 54kWh / m²'dir.
- Su tüketimi 2014 yılında 19 m³ iken 2016 yılında 18,9m³'tür.

4.3.4. Fikri Sermaye

Bir işletmeye ait patentler, telif hakları, yazılımlar, haklar, lisanslar, fikri mülkiyet, sistemler, prosedürler ve protokoller gibi bilgiye dayalı maddi olmayan varlıklardır. Aşağıdaki tabloda TSKB'nin hazırladığı rapora göre fikri sermayesi ile yarattığı değerler verilmiştir (TSKB, "Entegre Rapor 2016:97-103):

Şekil 9. Fikri Sermayesinin Kurumsal ve Toplumsal Yarattığı Değer ile Performansı

	KURUMSAL DEĞER	TOPLUMSALDEĞER	PERFORMANS SONUÇLARI
FIKRİ SERMAYE	<ul style="list-style-type: none">Yenilikçi ürünler ve hizmetlerDüşük takipteki alacaklar oranıGelir çeşitlendirmesi	<ul style="list-style-type: none">Çözüm odaklı bankacılık hizmetleriİştiraklerimizle müşterilerimize sunulan entegre çözümlerGeniş perspektifli sektör raporları	<ul style="list-style-type: none">Türkiye ve CEEMEA bölgesinin ilk Yeşil / Sürdürülebilir Tahvil ihracı2016 yılında yayınlanan toplam 192 adet sektörel rapor/analiz çalışmasıÇevresel sosyal risk değerlendirmesini kredi sürecine entegre eden ve modelleyen ilk banka%0,3 takipteki alacaklar oranı

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 64-65.

Ayrıca TSKB'nin 2016 yılında fikri sermayesi ile öne çıkan diğer performans göstergeleri şöyledir:

- International Financing Review Dergisi IFR 2016 "Yılın Sürdürülebilir Tahvili" Ödülü" ne hak görmüştür.
- Global Capital Avrupa, Orta Doğu ve Afrika Bölgesinde "Yılın Yeşil /Sürdürülebilir Tahvil İhracı" Ödülüne hak görmüştür.
- LEED Green Associate sertifikalı gayrimenkul değerlendirme uzmanları ile "Yeşil Binaların Değerlemesi" ve "En İyi ve En Yüksek Kullanımda Yeşil Değer Analizi" hizmetlerini sunmaktadır.
- 2008 ve 2014 yıllarında "Gayrimenkul Danışmanlığı" kategorisinde "Türkiye'nin En İyi Gayrimenkul Değerleme Şirketi" ve "Türkiye'nin En İyi Gayrimenkul Danışmanı" seçilerek ödüllendirilmiştir.

4.4.5. Üretilmiş Sermaye

Bir işletmenin mal veya hizmet üretimi için ihtiyaç duyduğu duran varlıklarıdır yani; binalar, ekipmanlar, köprüler, limanlar gibi.

Aşağıdaki tabloda TSKB'nin hazırladığı rapora göre üretilmiş sermayesi ile yarattığı değerler verilmiştir (TSKB, "Entegre Rapor 2016:104-107).

Şekil 10. Üretilmiş Sermayesiyle Kurumsal ve Toplumsal Yarattığı Değer ile Performansı

ÜRETİLMİŞ SERMAYE	KURUMSAL DEĞER	TOPLUMSAL DEĞER	PERFORMANS SONUÇLARI
	<ul style="list-style-type: none">• İş süreçlerinde verimlilik artışı• Bilginin kurumsallaştırılması	<ul style="list-style-type: none">• Müşteri ihtiyaçlarına zamanında ve hızlı yanıt verme• Artan müşteri memnuniyeti	<ul style="list-style-type: none">• Süreçlerde verimlilik• İştiraklerle entegre hizmet binası• Sağlıklı, verimli ve ergonomik çalışma ortamı• %15 gider/gelir oranı (bankacılık sektör ortalama %40,1)

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 64-65.

Ayrıca TSKB'nin 2016 yılında öne üretilmiş sermayesi ile öne çıkan diğer performans göstergeleri şöyledir:

- On-line olarak görüntülü konuşmaya ile iletişim çalışmaları ve mobil üretkenlik artırılmış, iş seyahatlerinde optimizasyon sağlanarak karbon emisyonu azaltılmıştır.
- Çeşitli altyapı onarımı ve mekân değişiklikleriyle çalışan memnuniyeti en üst seviyede çıkarılmıştır.

4.4.6. Sosyal ve İlişkisel Sermaye

Çalışanlar, müşteriler, rakipler, medya, paydaşlar, STK'lar, tedarikçiler, finansal kurumlar, üniversiteler ve sosyal sorumluluk projeleri kapsamında yapılan kültür ve sanata sürdürülebilir destek, sıfır karbon konseri ve çalışmaları ile gönüllü yatırımlardır (Ercan ve Kestane ,2017:23). Aşağıdaki

tabloda TSKB'nin hazırladığı rapora göre sosyal ve ilişkisel sermayesi ile yarattığı değerler verilmiştir (TSKB, "Entegre Rapor 2016:108-115):

Şekil 10. Üretilmiş Sermayesiyle Kurumsal ve Toplumsal Yarattığı Değer ile Performansı

SOSYAL VE İLİŞKİSEL SERMAYE	KURUMSAL DEĞER	TOPLUMSAL DEĞER	PERFORMANS SONUÇLARI
	<ul style="list-style-type: none">• Paydaşlar nezdinde artan itibar• Ulusal ve uluslararası tanınırlık• Nitelikli insan kaynağını çekme gücü• İç kapasite artışı	<ul style="list-style-type: none">• Nitelikli insan kaynağı gücüne katkı• İklim değişikliği ve sürdürülebilirlik alanlarında paydaşlar nezdinde farkındalık yaratma• Topumda fırsat ve cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi• Kamu otoriteleriyle mevzuat düzenlemelerinde görüş ve bilgi paylaşımı	<ul style="list-style-type: none">• Cevreciyiz.com aracılığıyla sürdürülebilirlik alanında bilinçlendirme• İKSV Sıfır Karbon konserlerle sanata destek• Patara Antik Kenti'nde yapılan kazı çalışmalarıyla kültüre destek

Kaynak: TSKB 2016 Entegre Raporu sayfa 64-65.

- 2014 yılından buyana sponsor olduğu konserlerde sanatçıların ve konukların ulaşımından kaynaklanan karbon emisyonunun tamamını Gold Standard Karbon Kredisi ile en aza indirmişlerdir.
- Çevre dostu fikirlerin olduğu cevreciyiz.com'un sosyal medyadaki takipçi sayısı 50.000'e ulaşmıştır.
- Öğrenci Kulüpleri ve üniversitelerdeki kariyer günleri gibi etkinliklerde öğrencilerle iletişime geçilmektedir.
- TSKB, DEİK, TÜSİAD, Global Compact ve SKD gibi derneklerdeki birçok çalışmalara katılmaktadır.
- Fırsat eşitliğine önem veren TSKB Fransız Kalkınma Ajansı'ndan 2016'da 100,000,000 £ tutarında kadın istihdamı ve iş sağlığı-güvenliği için kredi almıştır.

5. RİSK VE FIRSATLAR

Entegre Raporunda risk ve fırsatlar bölümü işletmenin orta ve uzun vadede spesifik risk ve fırsatlarını içermektedir. TSKB' de bu bölümü "İç Sistemler" üstlenmektedir. Burada olası riskler incelenip ilgili bölüme iletir. Bu bölümde teftiş kurulu başkanlığı çeşitli birimlerinde denetim, inceleme ve soruşturma çalışmaları yürütülmektedir. TSKB' de risk yönetimi politikaları ve uygulamaları, Yönetim Kurulu tarafından belirlenmiş yazılı standartlardan oluşmaktadır. TSKB'nin karşılaşılabilecek temel riskler şunlardır;

- Kredi riski,
- Aktif pasif yönetimi riski yani; piyasa riski, yapısal faiz oranı riski, likidite riski,
- Operasyonel riski.

6. STRATEJİ VE KAYNAK AKTARIMI

Bir entegre raporu bu bölümde: Kuruluşun hedefi nedir ve buraya nasıl ulaşmayı amaçlamaktadır? Sorusuna yanıt vermelidir

TSKB Entegre Raporunda bu bölüme genişçe yer vermiştir;

- Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınmasına destek vermek.
- Tüm bankacılık hizmetlerinde uzun vadeli ortaklık esasıyla hareket etmek.
- Müşterilerine ve yatırımcılara sunduğu azami katma değer yaratma hedefine devam etmek.
- "Kurumsal Yönetim" ilkelerine tam uyumuyla adil, şeffaf, hesap verebilir ve sorumlu bankacılığı hedeflemektedir.
- İklim değişikliği ile mücadeleye kaynak aktarılmak.
- TSKB çevreci anlayışıyla bugüne kadar 122 projeye yaklaşık 750,000,000 \$ kaynak sağlamıştır.

SONUÇ

Türkiye'de finans sektöründe ilk kez TSKB tarafından 2016 yılı için hazırlanan entegre raporu IIRC çerçevesi dahilinde içerik öğeleri ve ilkeleri incelenmiş ve değerlendirmeler sonucunda aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır.

Rapor;

- Şeffaflık, hesap verebilirlik, adil yönetim ve sorumluluk ilkelerine bağlı olarak açıklanmıştır.
- İşletmenin vizyonu, misyonu belirtilmiştir.
- Sermaye öğelerine ve kurumsal yönetime yer verilmiştir
- Değer yaratma modeli açıklanmıştır.
- Finansal olan ve olmayan bilgilere yer vermiştir.
- Sürdürülebilirlik çalışmaları açıklanmış, çevresel- sosyal- ekonomik çalışmalara değinilmiştir.
- Kaynak aktarımı ve strateji, risk yönetimi, risk ve fırsatlara yer verilmiştir.
- Paydaşlarla ilişkiler açıklanmıştır.

Raporun Performans göstergelerinin bazıları ise şunlardır;

- %75' ini Yatırım ve APEX Kredilerinin oluşturduğu bir portföy,
- %17,6 öz sermaye karlılığı,
- %55 oranında kadın çalışan istihdamı,

- 50.000 çevreciyiz 'in sosyal medyadaki takipçi sayısı
- Kişi başı ortalama eğitim saati: 55,9

Entegre Raporlama Türkiye’de ve dünyada yeni bir raporlama biçimidir. Bu konuda 2010 yılında IIRC’nin kurulmuştur, Türkiye ise TKYD ve SKD 2011 yılında Entegre Raporlama Çalışma Grubunu kurdu, 2015 yılında TKYD, IIRC’nin Türkiye iletişim noktası oldu ve 2016 yılında da Entegre Raporlama Türkiye Ağı (ERTA) kuruldu.

TSKB’nin oluşturduğu bu rapor Türkiye’de finans sektöründe ilk olduğu için önem arz etmektedir. Finans sektöründe ilk olmasından kaynaklı arkasından gelecek entegre raporların nasıl olması gerektiğine dair önemli bir kaynak olmakta ve finans kurumları için bir entegre raporu nasıl olmalıdır sorusunun cevabını vermektedir. Bu yönüyle literatüre önemli katkılar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altınay, A.T. "Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi", Journal of Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences Year, 3(25), 2016, 58.
- Aras, G. Ve Sarioğlu, G.U. (2015), "Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama", TÜSİAD Yayını.
- Elmacı, O. Ve Sevim Ş. (2017), "Entegre Raporlamada Küresel Gelişmeler ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi" International Journal of Social and Educational Sciences, Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, VOL. 4, NO. 8, 18-36.
- Ercan, C., & Kestane, A. (2017), "Entegre Raporlama ve Türkiye'deki Uygulama Örnekleri Üzerine Bir Araştırma", Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(4), 73-86.
- GRI, (2013), "Integrated Reporting", <https://www.globalreporting.org/information/current-priorities/integrated-reporting/Pages/default.aspx>, (20.04.2013).
- IIRC, (2013), "International Integrated Reporting Council" Uluslararası ER Çerçevesi, 2013, 1-37.<http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/03/13-12-08-THE-INTERNATIONAL-IR-FRAMEWORK-Turkish.pdf>.(E.T:21.11.2017).
- Kaya, U. Aygün, D., Yazan, Ö. (2016), "Yeni Bir Kurumsal Raporlama Yaklaşımı Olarak Entegre Raporlama ve Dünyadaki Örnekleri Üzerine Bir Araştırma", KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 6(11).
- King, M. ve Roberts, L. (2017), (Çeviren: Dr. Erkin ERİMEZ) " Entegre Düşünce",Argüden Yönetişim Akademisi Yayınları, No:10,1. BASIM.
- Köse, E., Çetinel, T. (2017), "Kurumsal ve Entegre Raporlama: Bir Araştırma", Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı.8, 155-181.
- Krzus, M. P. (2012),"Entegre raporlama: Şimdi değilse, ne zaman?"TKYD Kurumsal Yönetim Dergisi, Sayı:16, 64-67.
- Sevim, Ş.; Kestane, A. & Yılmaz, N.D. (2017), "Entegre Raporlamanın Yatırımcılar Açısından Analizi: Entegre Yatırım Analizi Algoritması", Vol:3, Issue:14; pp:154-170.
<http://www.entegreraporlamatr.org/en/integrated-reporting/what-is-integrated-reporting.aspx>: 18.12.2017).
- Topçu, M. ve Korkmaz, G., (2015), "Entegre Raporlama: Kavramsal Bir İnceleme", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:30, Sayı:1, Yıl:2015, ss. 1-22.
- TSKB, Entegre Rapor 2016", http://www.tskb.com.tr/i/assets/document/pdf/TSKB_Entegre_Rapor_2016.pdf (E.T:10.12.2017).

ULAŞTIRMA SEKTÖRÜNÜN ÖNEMİ ÜZERİNE KAVRAMSAL BİR YAKLAŞIM

Ceren ORAL¹, Elçin KIPKIP²

ÖZ: Günümüzde ulaşım uluslararası boyutta olup, toplumsal, sosyal ve ekonomik açıdan değerlendirilebilmektedir. Ulaştırma sektörü, ekonomik kaynak kullanımı, dış ülkeler ile bağlantının sağlanabilmesi, mal akışlarının düzenli olması ve ulaştırma sürecinin sürekliliğinin devamı, mevcut bulunan ya da yeni yerleşim alanlarının gelişebilmesi açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda ulaştırma sektörü sigorta, gümrükleme, paketleme gibi diğer sektörler ile de ilişki halindedir ve bu ilişkiler sonucunda istihdam sağlanmasıyla ekonominin büyümesinde de etkili olmaktadır. Üretilen malların, hizmetlerin ve unsurların küresel ortamda ve bir yerden bir yere taşınabilmesinde ulaşım faaliyet göstermektedir.

Bu çalışmada, ulaştırma ve ulaştırma sektörünün önemi hakkında kavramsal bir araştırma yapılmış ve aktarılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Ulaşım, Ulaştırma, Ulaştırma Sektörü.

A CONCEPTUAL APPROACH ON THE IMPORTANCE OF THE TRANSPORT SECTOR

ABSTRACT: Today, transportation is at an international level and can be considered communal, social and economic. The transportation sector, economic resource utilization, connection with foreign countries, regularity of goods flows and continuity of the transportation process are important for the development of existing or new settlement areas. At the same time, the transportation sector is in contact with other sectors such as insurance, customs clearance and packaging and it is observed that with the provision of employment is effective in the growth of the economy. Transportation is carried out in the global environment and transportation of the goods, services and elements produced.

In this study, the importance of transportation and transportation sector has been researched and conveyed.

KEYWORDS: Transportation, Transport, Transport Sector.

¹ Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, ceren.uzar@gmail.com

² YL, elcinkipkip08@hotmail.com

1. GİRİŞ

Ulaştırma sektörü hizmet sektörü içinde yer almaktadır. Ulaştırma sektörünün temelinde insan, mal, hizmet veya unsurların yer değiştirmesi bulunmaktadır. Buna göre, ulaştırma sektörü, insanların, üretilmiş olan mal veya hizmetlerin bir yerden bir yere taşınabilmesini sağlayan bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal anlamda oldukça önemli olan ulaştırma, güvenli, hızlı, düzenli, rahat, ekonomik ve çevreye uyum sağlayabilen özelliklere sahip olmaktadır.

Bu çalışmada ulaştırma, ulaştırmanın tarihsel gelişimi, ulaştırma sektörünün özellikleri, dünyada ve Türkiye’de ulaştırma sektörünün gelişiminden bahsedilmiştir.

2. ULAŞTIRMA VE ULAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İnsanlar ihtiyaçlarına rasyonel bir biçimde yaklaşarak ulaşmakta, kendisi ve eşyaları için bir yerden bir yere ulaşımının kısa sürede, verimli ve güvenli bir biçimde gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır. Bu nedenle ulaştırma insan hayatının önemli bir parçası halinde bulunmaktadır.

İnsanların dış çevre ile ilişkilerinde, üretilen bilginin, sermayenin, mal ve hizmetlerin bir yerden bir yere taşınmasında önemli bir rolü olan faktör, ulaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulaşım birçok bilim tarafından incelenen bir konu olmaktadır. Buna göre ulaşımın, ülkelerin kalkınması ve küreselleşmesi açısından önemli etkileri bulunmaktadır (Deniz, 2016, s. 137).

Ulaşım, bir ülkede ekonomik kalkınmayı ve refahı etkilemekte olan önemli faktörlerden olmasıyla birlikte, günümüzde ekonomik büyüme ve küreselleşme ile hızlı bir şekilde değişmektedir. Dünya üzerinde nüfus artışları, tedarik zincirlerinin karmaşık hale gelmesi ve lojistik sektörünün gelişimi ile yük taşımacılığının yapılabilmesi için ulaşım olan gereksinim de artmaktadır. Yük taşımacılığında güvenliğin sağlanması, olabilecek ihtiyaçların müşterilere daha hızlı bir şekilde ulaştırılması ve aynı zamanda yolcu taşımacılığının da geliştirilmesi talep edilen gereksinimlerden olmaktadır (Büyüközkan ve Mukul, 2018, s. 86).

Bazı kaynaklarda ulaştırma kavramı ulaşım olarak da adlandırılmaktadır. Buna göre ulaşım veya ulaştırma kavramları genel anlamda, insanların ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla üretilmiş olan mal ve hizmetlerin ihtiyaç duyulan yerlere zamanında ulaştırılabilmesi için gereken faaliyetlerin zaman içinde örgütlenerek bir hizmet sektörü oluşturması olarak tanımlanmıştır. Ulaştırma hizmetleri, uluslararası pazarlamanın bir unsurudur ve fonksiyonel açıdan denizyolu, karayolu, demiryolu, hava yolu ve boru hattı taşımacılığı gibi ulaştırma türlerinden oluşmaktadır. Ulaştırma hizmeti sağlayıcıları, ulaştırma türlerinin seçiminde hız, güvenilirlik, yeterlilik, maliyet ve bulunabilirlik unsurlarını göz önünde bulundurmaktadır. Ulaştırma ile mesafe, zaman, topografya ve idari birimler gibi engeller aşılarak gidiş ve geliş noktaları birleştirilmektedir. Bununla birlikte taşımaya karşı olan taleplerin karşılanması ulaştırmanın amacı olarak karşımıza çıkmaktadır (Akhmetzhan, 2015, s. 6).

Ulaşım, her türlü üretim, tüketim ve ticari faaliyetlere bağlıdır. Örnek olarak, gelişmiş ülkelerdeki ulaşım olanaklarının elverişliliği, tarımsal ürünlerin veya madenlerin işlenebilmesi amacıyla fabrikalara, işlenmiş ürünlerin de tüketileceği yerlere gönderilebilmesini sağlamaktadır. Buna bağlı olarak, ulaşımın diğer sektörlerden ayrı bir sektör olmamasıyla birlikte, ulaşım sistemlerinin gelişmesi sanayi devriminin önemli bir aşaması durumundadır. Sanayi ile başlayan fazla miktarda ve çeşitli hammadde talepleri, tarım, madencilik ve diğer ekonomik faaliyetlerin yapısal anlamda değişimlere uğramalarına neden olmuştur. Böylelikle üretim ve tüketimin artmasıyla, ulaşım faaliyetleri de artış göstermiştir. Sonuç olarak, sanayinin gelişimi, ulaşım faaliyetlerinin de gelişmesine neden olmuştur (Özgüç ve Tümertekin, 1999, s. 551).

Ulaştırma, sürekli gelişen bir olgu olarak, ekonomik ve sosyal açıdan gelişim açısından insanlar için önemli bir faktör olmuştur. Ulaştırma olanaklarının varlığının, ulusların, bölgelerin, şehirlerin, endüstrilerin, kurumların ve işletmelerin geri kalmaması için uygun durumda bulunması gerekmektedir.

3. ULAŞTIRMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ulaştırmanın tarihi, insanlığın tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. İnsanların bir yerden bir yere gidebilmesi tarihsel olarak ilk çağlardan beri var olan bir olgudur. Bu olgu, teknolojinin de ilerlemesi ile birlikte daha da büyümekte olup, gelişimini sürdürecektir. İlk çağlarda ulaşım, insanlar için önce yürüyüş daha sonrasında ise yüzmekten oluşmaktaydı. Ulaştırma, hayvanların eğitilmesiyle birlikte gelişmeye başlamış, insanların hızlı ve uzun mesafe gidebilmesini sağlamıştır. Tekerleğin icadından sonra hayvanlar ile taşıma olgusu daha da etkili hale gelmiştir. Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesine kadar olan süreçte kayık ve yelkenli gemiler ile olan su yolu taşımacılığı ağır yüklerin taşınmasında oldukça verimli olmuştur. Ulaştırma, Sanayi Devrimi gerçekleşene kadar çok yavaş ilerlemiştir, bu durum da üretimin ve tüketimin birbirlerine yakın mesafelerde olmasını gerektirmiştir (Günay, 1989, s. 7).

Buhar gücünün icat edilmesiyle buhar gücü, demiryolları ve gemilere uygulanmıştır. Bununla birlikte hız, yük ve yolcu hacmi oldukça yükselmiştir. Ayrıca doğal kaynaklar ile üretim alanlarının birbirine yakın olmasına gerek kalmamıştır. İçten yanmalı motorun icadının gerçekleşmesiyle karayolu kullanılarak şahsi ulaşım ve havayolu ile uzak mesafelere hızlı ulaşım olanakları ortaya çıkmıştır (Mamarasulov, 2009, s. 6).

4. ULAŞTIRMA SEKTÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

Ulaştırma sektörü hizmet sektörünün bir alt dalı olarak belirtilmiştir ancak diğer sektörlerle dolaylı olarak etkileri ile birlikte ele alındığında ulaşım sektörünün önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

Örnek olarak, üretim açısından bakıldığında üretim için gereken hammadde, yarı mamul ve mamullerin üretim yerine zamanında iletilmesi, tüketim açısından bakıldığında ise üretilen malların uygun pazarlara tüketicilere zamanında teslim yapılması ulaştırma yapısının var olması ile mümkündür. Günümüzde ekonominin gelişimi ve küresel pazarlar için üretimin yapılması özellikle ulaştırma hizmet alt sektörlerinin gelişmesine bağlıdır. Bu durumda ulaştırma sektörünün özellikleri aşağıda belirtildiği gibidir (Kurt, 2010, s. 22).

Ulaştırma sektöründe hizmet, depolanamayan niteliğe sahip bir faktördür, hizmetlerin üretimi ile satışı aynı anda yapılmaktadır. Fazla üretildiği zaman kaynakların israf olmasına, az üretildiği zaman da yapılacak olan işin tam anlamıyla yapılamamasına neden olmaktadır. Yani, ihtiyaçları karşılayacak kadar üretilmesi gerekmektedir.

Ulaştırma sektöründe toplam yatırım maliyetinin içinde sabit maliyet oranı daha yüksek durumdadır. Bu durumda ulaştırma yatırımlarında sermaye ön plana çıkmaktadır. Karayolu yapımı, havaalanı inşası, demiryolu döşemesi gibi başlangıç maliyetlerinin yüksek düzeyde olması, yatırımların piyasaya tamamen bırakılmaması, devletin de bu yatırımlara karışmasını gerektirmektedir. Ancak az gelişmiş ülkelerde devletlerin yeterli kaynaklarının olmamasından dolayı, yurt dışındaki veya yerel özel şirketleri de yatırıma dahil etmesi gerekmektedir.

Ulaştırma sektöründe azalan marjinal maliyet söz konusu olmaktadır. Ancak marjinal maliyete göre bir fiyatlandırma politikası uygulanmamakta olup, sektörde tam kapasite çalışarak maliyetleri azami derecede en aza indirilmesi sağlanmaktadır.

Ulaştırma sektörünün olumlu dışsal etkisi olarak ekonominin diğer sektörlerle olan etkisini, olumsuz dışsal etkisi olarak ise çevreye vermiş olduğu etkiyi göstermemiz mümkündür.

Ulaştırma sektöründe, ulaştırma sisteminin ekonomik, toplumsal ve siyasi etkilerinin bulunmasından dolayı yatırımların bu yönde değerlendirilmesi gerekmektedir.

5. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE ULAŞTIRMA SEKTÖRÜ

Dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler ile ulaşım sistemleri arasında pozitif yönde bir etkileşim bulunmaktadır. Ulaştırmadaki gelişmeler dünya ekonomisine ve doğrudan ayrı ayrı ekonomiler üzerinde de dolaysız etkileri tarihin ilk çağlarından itibaren bilinen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tekerleğin, yelkenli gemilerin ve buharlı gemilerin bulunması, coğrafi keşiflere ve sanayi devriminin hızlanmasına etki göstermiştir. Daha sonrasında tren, otomobil ve uçağın gelişmesi, ülkelerin hem ekonomik hem de toplumsal yapılanmalarına neden olmuştur. Günümüzde de ulaştırma sistemlerinde hem mutlak ulaştırma teknolojisindeki hem de elektronik ve bilişim teknolojisindeki gelişmelerin etkisi ile önemli bir yapısal değişiklik meydana gelmiştir (Candemir, 2002, s. 7).

Dünyada son dönemlerde ulaşımın büyük bir oranı yolcu ve yük taşımacılığı ile birbirini tamamlamaya çalışan hızlı, ekonomik ve güvenli taşımaya elverişli kombine, multimodal ve intermodal sistemlerden yararlanılmakta ve bu sistemlerde gerektiği zaman karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu, boru hatları taşımalarının birlikte kullanılması ve çevresel temizliği de düşünerek hareket eden bir yaklaşım söz konusu olmaktadır (Makina Mühendisleri Odası, 2012, s. 19).

Dünya üzerinde küresel, ekonomik ve sosyal taleplerin artış göstermesi, teknolojik anlamda gelişmelerin yaşanması ulaştırma sektörüne pozitif yönde etki sağlamış ve dünyada ulaştırma sektöründe birçok gelişme yaşanmıştır. Gelişen ulaştırma sektöründeki türler arasındaki uyumu sağlayan ülkelerde ulaşım sektörü daha fazla gelişme göstermiştir.

Geçmişten bugüne kadar gerçekleşmiş olan teknolojik yenilikler ulaştırma sistemlerinde de yeniliklere neden olmuştur. Ulaştırma sektöründe yaşanan gelişmeler ile dünya üzerinde bulunan her ülkeyi birbirine bağlayan küreselleşme sürecinin de hızlanmasına yol açmıştır.

Küreselleşme olgusunun var olması ile birlikte dünya üzerindeki değişimler çok hızlı bir biçimde meydana gelmiştir. Küreselleşmenin yaygınlaşmasındaki en önemli unsur ulaşım olarak düşünülmektedir. Dünyada hızla gelişmekte olan ulaştırma faaliyetleri ülkeler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda etkileşimlerin de artmasına neden olmaktadır.

Ulaştırma sektörü dünya üzerinde başlı başına bir hizmet sektörü olarak bilinmektedir. Bununla birlikte turizm, ticaret, sanayi ve tarım sektörleri ile de etkileşim halinde bulunmaktadır ve bu nedenle ülkede var olan ulaştırma hizmetlerinin performanslarının diğer sektörlerin performanslarını da etkilediğinden dolayı ulaştırma sektörü tek bir sektör olarak düşünülmemektedir.

Dünyada ulaştırma sektöründe yaşanan gelişmelerin küreselleşme sürecini hızlandırdığı gibi küreselleşme sürecinin hızlanması ulaştırma yapısının da değişmesine neden olmaktadır, bu da toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamını etkilemekte ve bu değişimler sonucunda değişen yaşam koşulları da ulaştırma sistemlerinin daha da gelişmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Dünya üzerinde geçmişten bugüne kadar yaşanan gelişmeler ile toplumların üretim ve bölüşüm ilişkilerinin değişmesiyle birlikte sosyal ve kültürel değişimler de meydana çıkmıştır. Bu değişimler ulaştırmaya olan talebin yapısal anlamda değişmesine yol açmıştır. Dünyada nüfusun ve kentleşmenin oranı ile ticaret hacminin devamlı olarak artması, bu artışlar ile birlikte çevresel kirlilik ve kentleşme nedeniyle ortaya çıkan sıkışıklık ulaştırma taleplerinin değişiminde en önemli etkenler durumuna gelmiştir. Dünya nüfusunun artışı ile ulaştırma talebinin artışı doğru orantılı olmaktadır.

Bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerinin iyileşmesinde ulaştırma sektörü önemli bir rol oynamaktadır. Kaynakların verimli kullanılabilmesi, üretilen mal ve hizmetlerin hızlı ve istenilen şekilde dağıtılabilmesi, ticaretin gelişebilmesi tamamen ulaştırma sektörünün ve ulaşım ağlarının

geliştirilmesi ile mümkün hale gelmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ulaştırma sektörü daha önemlidir çünkü, bir ülkenin kalkınması ulaştırma sistemlerinin gelişmesi ile doğru orantılıdır (Akgüngör ve Demirel, 2004, s. 424).

5.1. Dünyadaki Ulaşım Sisteminde Değişmeler

Dünya üzerinde gelişmişlik kriterlerine uygun olan her ülkede, ulaşım sistemleri arasında entegrasyon bulunmaktadır. Kombine taşımacılık, yani taşınacak yük veya yolcunun çıkış noktasından varış noktasına kadar en az iki ulaştırma modu kullanılarak (karayolu, denizyolu, demiryolu, havayolu) taşınması ile konteynır taşımacılık kullanılmıştır. Ulaşımında hız, güvenlik, çevresel ve ekonomik faktörler ön plana çıkmıştır ve toplu taşımacılığa önem verilmiştir. Demiryolları ile ulaşım havayollarına nazaran daha çok tercih edilmiştir. Avrupa Birliği ülkeleri, sürat demiryolları şebekesi kurma açısından büyük mesafe almışlardır (Çınar, 2003, s. 17).

SONUÇ

Çalışmada ulaştırma konusu kavramsal açıdan incelenmiş ve açıklanmıştır. Ulaştırma, ulaştırmanın tarihsel gelişimi ve özelliklerine değinilmiştir. Buna göre ulaştırma sektörüne bakıldığında, ekonomik kaynakların kullanımı, diğer ülkeler ile bağlantının sağlanması, mal akışlarının düzenlenmesi ve bu sürecin sürekliliğinin sağlanması oldukça önemlidir. Üretilen mal, hizmet ve ulaştırılması gereken bir unsurun bir yerden bir yere ya da küresel bir ortamda taşınabilmesinde ulaşım faaliyet göstermektedir.

Küreselleşen dünyada pazarlar git gide daha hızlı bütünleşmekte olup, ülkeler arası ekonomilerde duvarlar kalkmaya ve mesafeler kısaltmaya başlamıştır. Üretim sürecinde esnek üretim sistemleri adı da verilen yöntemler geliştirilmekte ve ölçek ekonomileri dâhilinde kapsam ekonomileri de önemli olmaktadır, bununla birlikte ürünlerin çeşitliliği fazlalaşırken yeni teknoloji ürünleri de pazarlara sunulmaktadır. Finans piyasaları ve faktör piyasaları ulusal sınırları aşmakta ve ülkeler bireysel boyutun dışına çıkmaktadır. Bunların bir getirisi olarak, yük ve yolcu taşımacılığı önemli bir noktaya gelmektedir ve ulaştırma hizmetleri, küreselleşme ile birlikte önemli fonksiyonları da karşılamaya çalışmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle ulaştırma, uluslararası ilişkileri etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynayan ulaştırma, ülkelerarası sınırların kalkmasına, rekabet gücünün artmasına, malların, hizmetlerin ve insanların serbest olarak dolaşımına neden olmaktadır. Bu nedenle ulaştırma sektörü oldukça önemli bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgüngör, A. P., Demirel, A., (2004), Türkiye'deki Ulaştırma Sistemlerinin Analizi ve Ulaştırma Politikaları, *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 10(3).
- Akhmetzhan, M., (2015), Kazakistan ve Türkiye Arasında Çok Türlü (Multimodal) Ulaştırma, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Büyüközkan, G., Mukul, E., (2018), "Akıllı Lojistik için Ulaşım Stratejileri", 7. *Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi, ULTZK 2018 Bildiriler Kitabı*, Bursa, Türkiye, s.86-95, 3-5 Mayıs, 2018.
- Candemir, Y., (2002), Uluslararası Ulaştırma ve Türkiye'nin Önündeki Sorunlar ve Olanaklar, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Çınar, T., (2003), Ülkemiz Ulaştırma Sistemi ve Dünya Ulaşım Sistemindeki Gelişmeler, TMMOB Ulaştırma Politikaları Kongresi, Basım Yeri: Maya Basın Yayın.
- Deniz, T., (2016), Türkiye'de Ulaşım Sektöründe Yaşanan Değişimler ve Mevcut Durum. *Eastern Geographical Review*, 20(36), 135-156.
- Günay, M., (1989), Ulaştırma Açısından Türkiye'nin Dış Ticaret Gerçekleştirme Analizi ve Deniz Ticaret Filosunun Planlanması, Yayın No: 13, Temel Matbaacılık, İstanbul, İstanbul ve Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz Bölgeleri Deniz Ticaret Odası Yayınları.
- Kurt, C., (2010), Türkiye'de Ulaştırma Sektörü İçerisinde Lojistiğin Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Makine Mühendisleri Odası, (2012), Ulaşımında Demiryolu Gerçeği, Oda Raporu, 3. baskı.
- Mamarasulov, O., (2009), Ulaştırma Sistemleri ve Politikalarının Ülke Ekonomilerindeki Rolü: Orta Asya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Özgüç, N., Tümertekin, E., (1999), Ekonomik Coğrafya, Küreselleşme ve Kalkınma, Cantay Kitabevi, İstanbul.